

Motion

1981/82: 1921

Olof Palme m. fl.
Miljövården

Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö – i arbetet, i bostaden, under fritiden – är ett övergripande mål för socialdemokratisk miljöpolitik. För socialdemokratin är varje hot mot människans livsmiljö en uppfordran till målmedvetna och kraftfulla insatser. Den oro många människor känner över risker för sjukdom och skada i det dagliga arbetet är oacceptabel. Ohälsa och vantrivsel i arbetet och hänsynslös förstörelse av den yttre miljön är ett alltför högt pris för ekonomisk tillväxt. Miljöförstörelse måste, var den än förekommer, hejdas och förstörd miljö så långt möjligt återställas.

Miljön är vår gemensamma egendom. Därför angår det oss också alla hur miljön förändras och påverkas. Säkerställandet av en god livsmiljö måste bygga på solidaritet och gemensamt ansvar. Enskilt vinstintresse kan inte säkerställa miljövården. Det är på vår vilja att ge samhället möjligheter till aktivt handlande för att förhindra miljöförstörelse, som ambitionen och kraften i miljöpolitiken framträder. Men ett starkt samhälleligt engagemang förutsätter att människor tillförsäkras inflytande och medansvar i alla de avgöranden som berör utformningen av miljön.

Miljöpolitik är inte en isolerad företeelse utan en del av den politik som måste föras för att vi alla skall få en bättre och rättvisare tillvaro. Miljöpolitik är i hög grad en politik för ökad jämlikhet och vidgad solidaritet.

Våra naturresurser är begränsade. Om en rättvisare fördelning internationellt och nationellt skall kunna uppnås måste slöseri och förstörelse motverkas. Det kräver ett planmässigt utnyttjande av begränsade tillgångar. Hänsyn och omtanke om miljön måste vara vägledande för hushållningen och för den långsiktiga planeringen. Det kräver att planeringen sker under samhällets ledning. Ansvar för utvecklingen kan inte överlämnas åt kortsiktiga ekonomiska intressen. Det är genom att ge samhället medel och möjligheter att påverka och leda utvecklingen som dess positiva sidor kan tas till vara och miljövårderna säkerställas.

Många misströsta och kände oro inför framtiden, när industrisamhällets miljöproblem blev uppenbara. Från socialdemokratins sida vägrade vi acceptera miljöförstörelsen som någonting oundvikligt. Ty de problem som skapats av tekniken måste också lösas med hjälp av vetenskap och teknik under samhällets ledning.

Förändring och omdaning är alltid fyllda av konflikter. I själva förändringen finns en inbyggd motsättning mellan kortsiktiga och långsiktiga mål, mellan omsorgen om miljön och ekonomiska intressen. Konflikten finns

ständig. Den kan genom planering och förutseende minskas, men den kan aldrig helt elimineras. Därför krävs en avvägning mellan de motstående intressena. Men utveckling behöver inte stå i motsatsförhållande till miljövärden. Rätt utnyttjad bör utvecklingen vara miljövårdens främsta bundsförvant. Det gäller såväl i arbetet som i fråga om den yttre miljön.

Miljöfrågorna känner inga nationella gränser. Deras karaktär och omfattning, allvar och mångsidighet ger det internationella solidaritetsbegreppet en ny dimension. Samtidigt är problem i nuet ett hot mot framtiden, mot kommande generationer. Socialdemokratin kräver att vårt land skall fortsätta sin aktiva medverkan i ett mellanfolkligt samarbete för att förebygga att oförnuft, bristande kunskaper och kortsiktiga ekonomiska vinstintressen föröder omistliga miljövärden. Vi kräver också att det intensiva reformarbete som socialdemokratin i regeringsställning bedrev i vårt eget land skall fullföljas. Ty det är endast genom aktiva åtgärder under samhällets ledning som hotet mot miljövärdena kan tillbakavisas och åtgärder genomföras som tillförsäkrar människorna en livsvänlig miljö på arbetsplatsen, i bostaden och under fritiden.

Reformarbetet under den socialdemokratiska regeringsperioden gav påtagliga resultat.

Arbetslivet reformerades. Arbetsmiljön förbättrades. Skyddsombudens ställning stärktes.

För hushållningen med mark och vatten påbörjades en landsomfattande fysisk planering.

Genom naturvårdslagen har stora markområden säkerställts för rekreation och friluftsliv samt för vetenskapliga och kulturella ändamål. Alla stränder som har betydelse för rekreation och friluftsliv skyddas från bebyggelse. Allemansrätten värnas. Tillståndsplikt har införts för täkt av matjord, torv och grus.

Genom särskild lagstiftning skyddas bokskogen, och möjlighet att av naturvårdsskäl begränsa större skogsavverkningar har införts.

Enligt miljöskyddslagen skall all industriell verksamhet prövas innan ny eller ombyggnad får ske. En omfattande utbyggnad av reningsanordningar för att minska utsläppen till vatten och luft har genomförts. Det har lett till en avsevärd minskning av föroreningsutsläppen. Under åren 1969–1975 beviljades statsbidrag till industrins utbyggnad av reningsanordningar. Ca 800 milj. kr. lämnades i sådana bidrag.

Också de kommunala avloppsreningsverken har byggts ut kraftigt. 1965 var ca 1/3 av tätortshushållen inte anslutna till reningsverk över huvud taget. I dag är den siffran 0,3%. Samtidigt har den långtgående kemiska och biologiska reningen byggts ut så att 75% av tätortshushållen i dag är anslutna till sådan rening. Under perioden 1968–1976 investerades omkring 3 miljarder kronor i kommunala reningsverk. 1,3 miljarder kronor utgick i form av statsbidrag.

Genom utbyggnaden av reningsanordningar i industrier och kommuner har föreningen av vattendragen minskat påtagligt. Tidigare starkt nedsmutsade vattendrag kan åter användas för bad och fiske. Statsbidrag har också utgått för att återställa de vattendrag som är hårdast drabbade av miljöförstörelsen.

En särskild lag om hälso- och miljöfarliga varor tillkom. I den läggs ett stort ansvar på den som tillverkar, försäljer och på annat sätt hanterar eller importerar kemiska varor. En grundprincip i lagstiftningen är att redan grundad misstanke om skaderisk ger produktkontrollnämnden möjlighet att förbjuda en vara. I så fall skall producenten kunna bevisa att varan är ofarlig innan den får brukas. Inga bekämpningsmedel får användas utan att de registrerats och därmed tillstånd lämnats för deras användning och hantering.

För att motverka de miljöproblem – framför allt försurningen av våra sjöar – som svavelföreningarna leder till begränsades svavelhalten i eldningsoljan. Vidare utarbetades en åtgärdsplan för att få ner svavelutsläppen till 1950-talets nivå. Statsbidrag lämnades till kalkning av starkt försurade sjöar.

För att minska bilismens luftföreningar infördes bestämmelser om obligatorisk avgasrening på alla bilar fr.o.m. 1971 års modell. Dessa bestämmelser skärptes ytterligare för bilar fr.o.m. 1976 års modell. Genom dessa åtgärder minskas utsläppen av kolväten, koloxid och kväveoxider.

Blyhalten i bensin sänktes.

Förbud att använda DDT och vissa andra s.k. klorerade kolväten genomfördes, liksom förbud mot användning av amitrol och vissa kvicksilvreföreningar. Användningen av PCB reglerades.

Särskilda bestämmelser genomfördes för omhändertagande av avfall. Kommunerna har fått ansvaret för att hushållsavfall hanteras på ett miljöriktigt sätt. Kommunerna har ansvaret också för insamlingen av miljöfarligt industriavfall. För omhändertagande av det miljöfarliga industriavfallet har ett särskilt samhällsdominerat företag – SAKAB – byggts upp. Endast den som har av länsstyrelsen utfärdat tillstånd får transportera sådant avfall. Obligatorisk insamling av pappersavfall från hushållen beräknades vara genomförd i hela landet senast under 1980. Ett bättre omhändertagande av skrotbilar har beslutats.

Miljöforskningen byggdes ut kraftigt.

Naturvårdsverket fick huvudansvaret för administrationen av miljövårdsinsatserna. Koncessionsnämnden för miljöskydd prövar enligt miljöskyddslagen utsläppen från industrier och kommuner. Länsstyrelserna har det regionala ansvaret för miljövårdsåtgärderna.

Internationellt aktualiserade också Sverige miljöfrågorna. På svenskt initiativ kom 1972 års FN-konferens i Stockholm om den mänskliga miljön till stånd. I OECD, ECE, FN:s miljöstyrelse och ILO tog Sverige upp olika

miljöproblem. Överenskommelser om gemensamma insatser träffades med de nordiska länderna och med staterna runt Östersjön.

Detta är några exempel på de åtgärder som genomfördes av socialdemokratin i regeringsställning. Tyvärr har reformarbetet på miljövårdens område avstannat under de år Sverige haft borgerliga regeringar. I vissa fall har situationen försämrats.

Detta är inte bara beklagligt, det är oacceptabelt. Vi kräver att de åtgärder som beslutats fullföljs, att utredningar på skilda områden drivs vidare och att ställning tas till de utredningsförslag som lämnats.

Men därutöver krävs fortsatta aktiva insatser.

Vi redovisar i denna motion våra förslag till åtgärder för en ytterligare förbättring av livsmiljön.

Sammanfattning

Den stora användningen av kemikalier är ett allvarligt hot mot miljön. Det galler inte minst i arbetslivet. Många människor känner otrygghet och rädsla för skada och ohälsa i jobbet. Men också den yttre miljön hotas. Vi har i vår miljömotion till de fem senaste riksmötena krävt att insatserna för att komma till rätta med problemen skulle samordnas, en gift- och kemikommission tillsättas, forskningen intensifieras, lagstiftningen ses över, nya ämnen förhandskontrolleras och administrationen samordnas. Tyvärr har den borgerliga riksdagsmajoriteten vid varje tillfälle avslagit våra krav. Utvecklingen har visat att det är nödvändigt med kraftfulla och snara åtgärder på detta område. Vi upprepar därför våra krav.

Vi tar i motionen också upp frågan om skogsbesprutning. Riksdagen beslöt i våras i enlighet med vårt förslag. Eftersom regeringen vägrar utarbeta den lag i frågan som riksdagen beslutat om framläggs i motionen förslag till erforderlig lagtext. Därmed kan riksdagen trots regeringens nonchalans lösa frågan om skogsbesprutning.

I särskilda avsnitt i motionen tar vi upp kemiska föroreningar som kräver speciella åtgärder.

I vissa fall upprepas krav som framfördes till föregående riksmöte men då avslogs av den borgerliga majoriteten.

Problemen med det kemiska avfallet aktualiserades inte minst genom händelserna vid BT-Kemi i Teckomatorp. Riksdagsbeslutet från 1975 om omhändertagande av miljöfarligt avfall måste fullföljas. Tillkomsten av en central behandlingsanläggning får inte förhållas längre. Regeringen måste ställa erforderliga medel för en sådan anläggning till SAKAB:s förfogande samt ta upp överläggningar med kommunerna för att möjliggöra tillkomsten av erforderliga mottagnings- och lagringsanläggningar.

Vi redovisar våra tidigare framförda krav i fråga om dryckesförpackningar. Eftersom regeringen avser att förelägga riksdagen förslag i frågan under våren återkommer vi då med ytterligare synpunkter.

Förslag framläggs om ytterligare åtgärder mot försurning av mark och vatten. 50 milj. kr. föreslås till kalkningsåtgärder. Vi återkommer med ytterligare förslag i anslutning till regeringens proposition om försurning.

Kolets miljöeffekter beskrivs, och krav framställs om en särskild tillståndslag som ger regeringen möjlighet till en samlad bedömning och prövning av ansökningar om koleldade anläggningar.

Vidare krävs åtgärder av regeringen så att riksdagens beslut 1975 om obligatorisk insamling av tidningspapper från hushållen genomförs.

Bilismens luftföroreningar tas upp. Vi efterlyser det åtgärdsprogram för att komma till rätta med dessa föroreningar som 1979 års riksmöte med anledning av våra motionskrav fattade beslut om. Vi kräver att regeringen utan ytterligare dröjsmål presenterar det beslutade åtgärdsprogrammet liksom en tidsplan för övergång till helt blyfri bensin.

Skyddet av våtmarkerna bör förstärkas och institutet naturvårdsområde användas i ökad utsträckning för att säkerställa mark för rekreation och friluftsliv. Förslag till förändringar av gällande lagstiftning för att tillgodose dessa krav presenteras i motionen. Förslag framläggs också om utredning angående behovet av en särskild naturresurslag.

Den av regeringen förordade satsningen på bl. a. miljöforskning och kontroll av miljöfarliga varor är otillräcklig. Vi föreslår, som ett led i arbetet för att förbättra miljön, att anslagen till forsknings- och undersökningsändamål höjs i enlighet med naturvårdsverkets förslag.

Vi övergår så till att närmare precisera våra krav.

A. Den kemiska miljön

I det moderna samhället används ett stort antal kemiska produkter. speciellt framställda för en rad olika ändamål inom industrin, jordbruket, skogsbruket, medicinen och för användning i hemmen. Produktsortimentet förändras ständigt, och användningen ökar på många områden. Omkring 4 miljoner kemiska föreningar är kända. Av dem används många tusen kommersiellt. Varje år tillkommer tusentals nya kemikalier. Sedan andra världskriget har uppskattningsvis omkring 10000 baskemikalier utvecklats, vilket lett fram till omkring 100000 nya kemiska produkter. Endast en mindre del av de nu använda kemikalierna har testats tillräckligt ingående för att man skall kunna göra en tillfredsställande bedömning av deras hälso- och miljöeffekter.

Många människor kommer i sin dagliga tillvaro såväl på arbetsplatsen som i hemmen i kontakt med kemikalier och kemiska produkter av olika slag. När det gäller vissa av dessa löper den som hanterar dem risk för att råka ut för skador, dels därför att osäkerheten är stor om deras verkningar på såväl kort som lång sikt, dels därför att erforderliga skyddsåtgärder inte

vidtas. I hemmen förekommer många olycksfall, där inte minst barn utsätts för skada vid användningen av olika kemiska produkter.

Också den yttre miljön påverkas av kemikalierna. Inom jord- och skogsbruket används såväl bekämpningsmedel av olika slag som konstgödsel. Via industriutsläpp och utsläpp från motorfordon tillförs naturen kemiska föroreningar. Höga halter av vissa tungmetaller har kunnat konstateras. Upplagringen av miljögifter i näringskedjorna är ett annat allvarligt problem. Många av dagens miljöproblem kan härledas till föroreningar som släppts ut i små mängder under lång tid. Från början förekom föroreningarna i mycket låga koncentrationer för att successivt öka. Många av de under senare tid diskuterade miljögifterna är exempel på sådan successiv upplagring. Det miljöfarliga kemiska avfallet är ett annat stort miljöproblem.

Människan påverkas av de kemiska produkterna på olika sätt. Dels kan produkten påverka de människor som tillverkar den, använder den eller på annat sätt kommer i direkt kontakt med den, dels kan den nå människan via inandningsluft, dricksvatten, födoämnen m. m. I några fall får den sin huvudsakliga verkan på det sistnämnda sättet och då bl. a. genom att den i de ekologiska näringskedjorna koncentrerats till farliga nivåer.

Det finns anledning att se med särskild oro på de skadeverkningar som upptäcks först sedan det hälsofarliga ämnet använts en längre tid. Ett viktigt exempel är yrkes- och annan miljöbetingad cancer, som i regel uppträder långt efter, kanske årtionden efter det att den drabbade utsatts för det cancerframkallande ämnet. De kemiskt betingade cancerverkningar vi nu ser är återspeglings av 1950-talets kemikalieanvändning. Under resten av detta sekel kommer vi att få se effekterna i detta hänseende av den sedan dess kraftigt ökade kemikalieanvändningen.

Den långa fördröjnings tiden vid cancerverkningar gör det särskilt angeläget att eventuella cancerrisker upptäcks genom testning innan ett ämne tas i bruk. Av samma anledning måste genetiska skaderisker noggrant undersökas innan nya ämnen får användas.

Det kan ta mycket lång tid innan kemisk påverkan på arvsmassan visar sig i form av t. ex. genetiska sjukdomar. Genom tester av olika slag har det visat sig att ett stort antal av de nu använda kemikalierna kan misstänkas påverka arvsmassan. I denna situation krävs att de genetiska skaderiskerna ägnas en kraftigt ökad uppmärksamhet, både i forskningen kring de redan använda ämnena och i de undersökningar som görs av nya kemiska ämnen innan dessa tas i bruk.

De kemiska ämnenas faror för de ofödda barnen har speciellt uppmärksamats av Socialdemokratiska kvinnoförbundet. Arvsanlag hos både män och kvinnor samt foster kan skadas genom att de blivande föräldrarna regelbundet påverkas av farliga kemiska ämnen. Forskning och information måste ökas kring de genetiska riskerna. Vi måste ta ett ansvar också för de ofödda barnen i miljöpolitiken.

Den kemiska industrin har varit och är alltjämt av stor betydelse för vårt

samhälle. Utvecklingen av nya kemiska ämnen och processer har gett oss bättre läkemedel, hjälpt oss att få bukt med skadeinsekter och växtsjukdomar, underlättat arbetet i hemmen, skapat nya material osv. Men samtidigt har som ovan visats vissa kemiska produkter skapat nya problem. Osäkerheten är stor om många av de kemiska ämnenas verkan på lång sikt. Framför allt vet man inte hur olika ämnen samverkar med varandra och med andra föroreningar som t. ex. bilavgaser och tobaksrök. Svårnedbrytbara substanser förs in i det ekologiska kretsloppet och når slutligen människan.

Gällande bestämmelser

De grundläggande bestämmelserna rörande hanteringen av hälso- och miljöfarliga varor finns sedan den 1 juli 1973 i *lagen (1973: 329) om hälso- och miljöfarliga varor* och den till lagen hörande kungörelsen (1973: 334) om hälso- och miljöfarliga varor. Denna lagstiftning innebär en vidgad kontroll över i princip alla varor som med hänsyn till sina kemiska eller liknande egenskaper kan befaras medföra skada på människor eller i miljön.

Huvudprincipen i lagstiftningen är att skada på människor eller i miljön genom kemiska produkter skall förebyggas så långt som möjligt. Detta sker på i huvudsak två olika vägar. Dels åläggs var och en som tillverkar, försäljer eller på annat sätt hanterat eller importerat kemiska varor att vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka att varorna får skadliga verkningar. Dels kontrollerar myndigheter verksamheten och kan ingripa med tvångsmedel för att förebygga skadeverkningar. En grundprincip är att redan en vetenskapligt grundad misstanke om att en kemisk produkt kan vara skadlig för människan eller miljön medför att producenter m. fl. måste vidta försiktighetsmått och att myndighet kan ingripa mot produkten.

På arbetarskyddets område gäller en ny *arbetsmiljölag* från den 1 juli 1978. Genom förnyelsen av arbetarskyddslagstiftningen har nya instrument skapats för kampen mot de kemiska miljöriskerna. Såväl den utvidgade möjligheten till förhandsbedömning på det kemiska området som skyddsombudens ökade befogenheter bör kunna få stor betydelse i det förebyggande arbetet.

Hantering av läkemedel regleras i *läkemedelsförordningen* (1972:701). *Livsmedelslagen* (1971:511) syftar till att skydda konsumenterna mot skadliga eller på annat sätt från hälsosynpunkt otjänliga livsmedel och reglerar bl. a. tillsatser av främmande ämnen i livsmedel. *Miljöskyddslagen* (1969:387) innehåller bestämmelser till skydd mot olika slags miljöstörningar bl. a. i form av vatten och luftföroreningar. Hanteringen av miljöfarligt kemiskt avfall regleras i huvudsak enligt *förordningen* (1975:346) *om miljöfarligt avfall*. I förordningen finns bestämmelser om

uppgiftsskyldighet, tillstånd till yrkesmässig transport på väg samt omhändertagande och utförelse av miljöfarligt avfall.

Transporter av miljöfarliga kemikalier regleras genom *lagen om hälso- och miljöfarliga varor*.

Produktkontrollnämnden, som administrativt är knuten till statens naturvårdsverk, gör de centrala bedömningarna enligt *lagen om hälso- och miljöfarliga varor*. Arbetarskyddsstyrelsen är central myndighet för arbetarskyddsfrågor. Tillsammans med naturvårdsverket utövar styrelsen tillsyn rörande *lagen om hälso- och miljöfarliga varor*. Regionalt har yrkesinspektionen denna tillsynsuppgift. Socialstyrelsen och statens livsmedelsverk är andra myndigheter med tillsynsansvar på detta område.

Genom de ovan redovisade åtgärderna, som socialdemokratin i regeringsställning initierade, har väsentliga steg tagits mot en förbättrad kontroll av den kemiska miljön. Förhållandena är emellertid fortfarande otillfredsställande. Många människor känner oro för hälsa och miljö.

Vi redovisar i det följande vår syn på de risker och problem som den stora användningen av olika kemikalier medför och de ytterligare åtgärder som enligt vår mening krävs för att motverka dessa risker och förbättra miljön.

Kemikalierna på arbetsplatserna

Till LO-kongressen 1981 lämnades en rapport om arbetsmiljön. I rapporten redovisas en jämförelse mellan svar som gavs på samma frågor 1970 och 1980. Av svaren framgår bl. a. att medan 8 % 1970 ansåg sig påverkade av lösningsmedel så var motsvarande siffra 1980 21 %. För syror var motsvarande siffror 8 resp. 14 %, för oljedimma 5 resp. 12 % samt för gaser 12 resp. 24 %. LO:s medlemmar anser sig således betydligt mera utsatta för brister i arbetsmiljön i dag än för tio år sedan. De kemiska hälsoriskerna har ökat.

Metallindustriarbetareförbundet genomförde år 1975 en enkät bland sina skyddsombud, där man främst inriktade sig på problemen med organiska lösningsmedel. Undersökningen visade bl. a. att på hälften av Metalls arbetsplatser har de anställda besvär i form av irritationseffekter i ögon, näsa och svalg, till följd av användningen av olika lösningsmedel. På 42 % av arbetsplatserna har man besvär med huvudvärk, yrsel och illamående, på 9 % av arbetsplatserna i form av stickningar och domningar. Arbetarskyddsstyrelsen redovisade 1979 en undersökning av lösningsmedlens påverkan på bil- och industrilackerare. Resultatet pekar på att lösningsmedel i små doser under många år kan orsaka obotliga skador på nervsystemet och då framför allt på hjärnan och ryggmärgen. Undersökningen visade också att psykiska besvär är vanliga bland lackerare.

Visserligen har förbättringar uppnåtts på många arbetsplatser, bl. a. till

följd av de fackliga organisationernas eget arbete och genom ökade myndighetsinsatser, men tid efter annan redovisas uppgifter om nya och kvarstående problem.

Kemikalierna i den yttre miljön

Inom jordbruket inkl. trädgårdsnäringen användes 1979 nästan 5 000 ton aktiv substans (det verkande giftet) av kemiska bekämpningsmedel. Till detta kommer ca 490 000 ton handelsgödselmedel (kväve, fosfor och kalium) i jordbruket. Inom skogsbruket används också bekämpningsmedel. 1979 användes drygt 100 ton aktiv substans.

Den yttre miljön påverkas också av miljögifter via fabriksutsläpp, via bilismen, i samband med bostadsuppvärmning osv. Till detta kommer en omfattande upplagring av miljöfarligt kemiskt avfall i anslutning till företag med kemisk produktion.

Vårt förslag till åtgärder

Inledning

De kemiska föroreningarna är ett av våra största miljöproblem. Det arbete för att komma till rätta med problemen som socialdemokratin i regeringsställning påbörjade måste nu fullföljas. Kraven från samhällets sida måste successivt skärpas. Utgångspunkten måste vara att människor inte skall komma till skada genom användningen av kemiska ämnen. Tillverkare och importörer måste ta ansvar för detta. Samhället skall se till att de uppfyller sitt ansvar. Ytterst är det en uppgift för samhället att avgöra vilka kemiska ämnen och produkter som skall få användas samt se till att de människor som kommer i kontakt med dessa ämnen har tillräcklig information och kunskap för att kunna hantera dem på ett säkert sätt.

Därför måste samhället ha god överblick över de kemiska ämnen och produkter som förekommer både i arbetslivet och i handeln. Forskningsinsatserna måste intensifieras och kontrollfunktionerna byggas ut samtidigt som möjligheterna för en toxikologisk informationsservice inriktad mot alla berörda parter i samhället avsevärt måste förbättras. Arbetet med att lägga upp ett produktregister måste påskyndas. Ett system med förhandskontroll bör införas, så att nya ämnen inte får tas i bruk utan att deras egenskaper från hälso- och miljösynpunkt blivit ordentligt undersökta. Vidare bör produktinformationen utvecklas genom förbättrade regler för märkning och skyddsblad, så att den som kommer i kontakt med en produkt på ett enkelt sätt kan inhämta erforderlig information om hälsoriskerna och om hur de kan undvikas.

Kraven på produktkontroll och produktinformation skall gälla oavsett om individen kommer i kontakt med de kemiska produkterna på sin arbetsplats eller någon annanstans.

Hantering av kemiska ämnen och produkter på våra arbetsplatser följer ännu i stora stycken traditioner från den tid då man trodde att de flesta industrikemikalier inte var skadliga för hälsan. Forskningsresultat från senare år har tydligt visat att man måste gå över till nya hanteringsmetoder, där grundprincipen skall vara att ett ämne betraktas som hälsofarligt intill dess att motsatsen är bevisad. Skyddsombuden har redan gjort stora insatser för att skapa denna nya tradition för hantering av kemiska ämnen. De måste få ökat stöd från arbetarskyddsverket i detta arbete.

Vi bör sträva efter att snarast möjligt avbryta användningen av kemiska bekämpningsmedel inom jord- och skogsbruket.

I en socialdemokratisk motion till 1978/79 års riksmöte (mot. 2278) krävdes att kommunerna skulle ges möjlighet att säga nej till skogsbesprutningar och kräva att mekanisk röjning tillämpas. Detta krav upprepades i de socialdemokratiska miljömotionerna 1979/80: 1760 och 1980/81: 1379.

I proposition 1981/82:44 lade regeringen fram förslag om en lag om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark. Riksdagen avslög i december 1981 förslaget. Riksdagen beslöt samtidigt i enlighet med det socialdemokratiska motionskravet begära ett nytt lagförslag hos regeringen samt att nuvarande lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel över skogsmark skulle förlängas till utgången av juni 1983.

Regeringen har nu meddelat att man inte tänker bry sig om riksdagsbeslutet. Något nytt lagförslag kommer inte att framläggas. Regeringen nöjer sig med att förlänga bekämpningsmedelsförbudet.

Eftersom frågan om bekämpningsmedelsanvändningen inom skogsbruket bör ges en permanent lösning i enlighet med det av riksdagen i december 1981 fattade beslutet kan vi inte acceptera att regeringen av prestige-skäl vägrar följa riksdagsbeslutet. Vi lägger därför i denna motion fram ett förslag om lagtext för att regeringens nonchalans inte skall omöjliggöra en vettig planering inom skogsbruket.

När det gäller bekämpningsmedelsanvändningen inom jordbruket är det mot bakgrund av de risker många av bekämpningsmedlen för med sig för såväl människor som miljö angeläget att kraftfulla åtgärder vidtas i syfte att snabbt och i avsevärd grad minska användningen av dem.

Det är angeläget att en helhetssyn – vari inbegrips både arbetsmiljön och den yttre miljön – anläggs på de problem som användningen av kemikalier medför. Gällande lagstiftning bör ses över och skärpas. Brister-na måste rättas till. Kraven på forskningsinsatser bör redovisas och program för det framtida arbetet upprättas. Kontroll- och laboratoriefunktioner behöver ses över och behoven av åtgärder redovisas. Administrationen bör granskas och möjligheterna till samordning undersökas. Vi föreslår att en särskild gift- och kemikommission tillsätts under en begränsad tidsperiod för att samordna och leda arbetet.

Våra förslag redovisas mera detaljerat i det följande.

Forskning och utvecklingsarbete

Det är viktigt att kunskaperna om de kemiska ämnena förbättras. Detta gäller inte minst i fråga om deras hälso- och miljöfarlighet. Därför måste insatserna på forskningsidan förstärkas samtidigt som det internationella samarbetet byggs ut.

Resurserna för inhemsk forskning måste öka, både vad avser laboratorieundersökningar och epidemiologiska undersökningar. Ett effektivt system måste i enlighet med riksdagens beslut byggas upp för att samla in minst arbetsmedicinsk information från utlandet och sedan sprida den till berörda intressenter.

Forskningen om bekämpnings- och gödselmedel måste intensifieras.

Forskningen för att minska kemikalieanvändningen i jord- och skogsbruket måste samordnas. Forskningsarbetet måste inrymma såväl grundforskning som målinriktad, tillämpad forskning. Det måste också bygga på en samverkan mellan olika vetenskapliga institutioner och berörda myndigheter. För att nå bästa möjliga effekt bör ett sammanhållet projekt – gemensamt för berörda forskningsråd, Sveriges lantbruksuniversitet samt naturvårdsverket – sättas upp. För att den erforderliga samordningen skall uppnås bör en särskild ledningsgrupp tillsättas. I gruppen bör ingå företrädare för myndigheter, berörda forskningsorgan, näringsliv och fackliga organisationer.

Ett tidsbestämt forsknings- och undersökningsprogram bör upprättas. En viktig del i ett sådant forskningsprogram är att kartlägga de effekter på människornas hälsa som användningen av kemiska medel leder till.

De senaste årens debatt har fäst ökad uppmärksamhet vid dessa risker. Det har visat sig att vissa kemiska medel medför ökad risk för cancer, fosterskador, allergier och ärftlighetsförändringar. I vissa avseenden har den hittills bedrivna forskningen gett avsevärt ökade kunskaper. Det är nödvändigt att dessa kunskaper ytterligare förbättras genom intensifierad forskning och kartläggning. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas områden inom vilka vi i dag har relativt begränsade kunskaper. Det gäller bl. a. de kemiska medlens effekter på nervsystemet samt deras fosterskadande och genetiskt skadliga effekter. För de flesta av de bekämpningsmedel som nu används gäller att de registrerats på grundval av tidigare dokumentationskrav, som var betydligt lägre än de nuvarande. Produktkontrollnämnden har påbörjat en genomgång av gamla bekämpningsmedel. Det är angeläget att arbetet bedrivs skyndsamt, så att medel som inte uppfyller dagens krav kan dras in.

Forskningen bör omfatta såväl de bekämpningsmedel som i dag används som alternativa metoder till dessa medel.

Förbättrade metoder bör eftersträvas då det gäller att bedöma de risker som är förknippade med användningen av olika kemiska medel. En viss, men begränsad verksamhet pågår i dag i syfte att förbättra möjligheterna att mäta dessa risker. Vid institutionen för strålningsbiologi vid Wallen-

berg-laboratorierna i Stockholm har sålunda vissa gynnsamma resultat, vilka väckt intresse även utomlands, redan uppnåtts.

Förstärkta resurser i arbetet på att utveckla mätmetoder som möjliggör klara och relevanta jämförelser mellan olika risker skulle sannolikt relativt snabbt kunna leda till resultat. Det är angeläget att kunna göra sådana jämförelser mellan olika kemiska bekämpningsmedel men också mellan dessa medel och alternativa metoder liksom mellan olika bekämpningsmetoder och de bekämpade sjukdomarna eller skadedjuren.

Genom resistensförädling av våra kulturväxter kan behovet av bekämpning nedbringas därigenom att växtsorter som är resistenta mot de aktuella sjukdomarna tas fram. Resistensförädlingen har av detta skäl under senare år fått en allt större uppmärksamhet i miljödebatten. Beträffande vissa växtslag har man redan nu nått betydande framgångar, beträffande andra är man nära lösningar. En betydande satsning på resistensförädling bör kunna leda till att man på sikt kommer till rätta med vissa växtsjukdomar utan att kemiska medel behöver användas.

Förbättrade kunskaper är nödvändiga vad gäller alternativa bekämpningsmetoder – främst biologisk och mekanisk bekämpning. Vid arbetet med alternativa bekämpningsmetoder bör också möjligheterna till samverkan mellan olika bekämpningsmetoder, integrerad bekämpning, ägnas uppmärksamhet. Också en samverkan mellan kemisk och icke-kemisk bekämpning kan vara av intresse. Nya bekämpningsmedel, t. ex. biologiska, måste underställas lika stränga krav i fråga om hälso- och miljörisker som de hittills använda typerna av bekämpningsmedel.

Den av regeringen föreslagna satsningen på miljöforskning anser vi mot bakgrund av de stora forskningsbehov som finns otillräcklig. Vi föreslår därför på annat ställe i denna motion att naturvårdsverkets anslagskrav skall tillgodoses.

Laboratorieundersökningar

Ett ställningstagande till arten och graden av skadlighet hos ett kemiskt ämne eller en produkt kräver en ingående undersökning av dess kemiska, fysikaliska och biologiska egenskaper. Det finns redan ett stort antal laboratorier med goda möjligheter att bedöma ämnens och produkters kemiska och fysikaliska egenskaper. Däremot är laboratorieresurserna ännu starkt begränsade då det gäller att fastställa de biologiska egenskaperna, dvs. effekterna på människa och miljö. Endast vid ett fåtal högt specialiserade laboratorier i vårt land finns personal, utrustning och rutiner för utvärdering av kemiska ämnens biologiska effekter. Dessa laboratorier är knutna till forskningsinstitutioner och läkemedelsindustrier. De saknar ledig kapacitet för den omfattande uppdragsverksamhet som kommer att behövas om en förhandsundersökning av kemiska ämnen skall kunna genomföras.

Tillverkare och importörer bör som tidigare framhållits åläggas ansvaret för att nya kemiska ämnen och produkter inte tas i bruk förrän deras egenskaper från hälso- och miljösynpunkt undersökts och kontrollerats. *En förhandskontroll bör således införas.* Om detta skall kunna fungera måste samhället se till att importörer och tillverkare kan få de försök och andra laboratorieundersökningar utförda som då avkrävs dem. Detta bör ske genom att laboratorieresurser för konsultativ verksamhet inom det toxikologiska området byggs upp i samhällets regi och i anknytning till existerande forskningsinstitutioner. Uppdragsverksamheten bör genom avgiftsfinansiering kunna göras självbärande. Det är vidare viktigt att toxikologisk expertis på liknande sätt medverkar i produktbedömningar med utgångspunkt i vad som redan är känt om de ingående ämnena.

Det råder i vårt land stor brist på toxikologisk expertis (toxikologi är läran om kemiska ämnens skadeverkningar). En tvåårig toxikologutbildning vid Karolinska institutet pågår f.n. Denna utbildningslinje bör permanentas, och möjligheten att inrätta samma slags utbildning vid andra högskolor bör prövas.

Toxikologisk konsultverksamhet i privat regi förekommer redan i viss utsträckning i landet, och det är troligt att denna verksamhet kommer att öka i omfattning i takt med att samhället skärper kraven på tillverkare och importörer. Sådan konsultverksamhet kan ta formen dels av laboratorieundersökningar, dels av produktbedömningar med utgångspunkt i vad som redan är känt om de ingående ämnena. I båda fallen rör det sig om ett högt kvalificerat utredningsarbete på områden där varje misstag kan få allvarliga konsekvenser. Det är därför angeläget att samhället tillförsäkras full insyn i och utövar en noggrann kontroll över sådan konsultverksamhet. Ökade möjligheter att direkt i samhällets regi ställa konsultativa resurser till förfogande bör emellertid under alla omständigheter eftersträvas. Regeringen har gett universitets- och högskoleämbetet i uppdrag att utreda behovet av toxikologisk utbildning och forskning samt frågan om behovet av laboratorieresurser och testning. Mot bakgrund av vad vi ovan anfört är det av stor vikt att utredningsarbetet bedrivs med stor skyndsamhet.

Epidemiologiskt program

Syftet med laboratorieundersökningar och annan förhandskontroll är att förhindra att ämnen och produkter används så att de ger upphov till skada. Några fullständiga garantier om en riskfri miljö kan dock inte uppnås enbart genom förhandskontroll. Dels finns osäkerhetsmoment i de använda experimentella metoderna, dels kan skador i praktiken uppkomma därför att ämnena används på ett annat sätt än vad man förutsett. Det är ofta också svårt att på förhand avgöra vilka effekter som ett ämne har då det används i kombination med andra ämnen. Därför krävs förutom förhandskontrollen också en väl uppbyggd organisation för att upptäcka hälso- och miljöpåverkan och för att spåra orsakerna. En sådan organisa-

tion bör på sikt kunna övervaka risker i människans totala miljö. Till de viktigaste inslagen i en sådan övervakning hör epidemiologiska undersökningar, dvs. undersökningar där medicinsk och statistisk kunskap förenas för att kartlägga och följa upp hälsotillståndet hos grupper som är utsatta för särskild miljöpåverkan. Därigenom bör man också få bättre möjligheter att bedöma de långsiktiga förändringarna i livsmiljön.

En av de viktigaste uppgifterna för den medicinska delen av företagshälsovården är att upptäcka och utreda sjukdomar som kan misstänkas ha samband med kemiska ämnen och andra arbetsmiljöfaktorer på arbetsplatsen. Erfarenheten visar också att de anställda själva, och särskilt skyddsombuden, kan lämna viktiga bidrag till strävandena att upptäcka nya samband mellan yrke och sjukdom.

Det finns emellertid också många typer av arbetsjukdomar som lätt kan förbli oupptäckta trots en skärpt uppmärksamhet från företagshälsovårdens och skyddsombudens sida. Exempel på detta är genetiska skador, cancer och andra sjukdomar som har så lång fördröjningstid att en stor del av dem som drabbats hinner lämna arbetsplatsen innan sjukdomen visar sig. För att upptäcka sådana skador krävs epidemiologiska undersökningar. Sådana undersökningar behövs också ofta för att närmare kartlägga orsakssambandet då misstanke om yrkessjukdom framkommit genom t.ex. företagsläkares eller skyddsombuds iakttagelser. Det är viktigt att resultaten av sådant undersökningsarbete blir tillgängliga också för skyddsombuden.

Resurser för yrkesepidemiologiska undersökningar finns vid bl. a. arbetarskyddsstyrelsen, högskolorna och de yrkesmedicinska klinikerna. Det är angeläget att de yrkesmedicinska klinikerna byggs ut. De bör också ges möjlighet att utföra epidemiologiska undersökningar. Detta kräver främst att yrkesepidemiologin ges en framträdande roll i den yrkesmedicinska specialistutbildningen. Möjligheterna till nordiskt och internationellt samarbete om denna högt specialiserade utbildning bör utnyttjas så långt möjligt.

En yrkesepidemiologisk utvärdering av socialstyrelsens cancerregister har påbörjats. Detta arbete bör intensifieras, och samtidigt bör även andra sjukdomsregister användas för samma ändamål. Så bör t.ex. socialstyrelsens missbildningsregister kunna utnyttjas för undersökningar av samband mellan skador på barn och de kemiska ämnen som modern eller fadern utsatts för på sin arbetsplats eller i andra sammanhang. Det är också angeläget att arbetsskadestatistiken ges en sådan utformning och tilldelas sådana resurser att den ger ett så gott underlag som möjligt för epidemiologiska undersökningar.

I vår tidigare motion 1981/82: 113 med anledning av proposition 1981/82: 48 om upprättande av en toxikologisk informationsservice föreslog vi en utredning om ett epidemiologiskt program. Detta hade förordats av miljödatanämnden och därefter tillstyrkts av bl. a. Landsorganisationen.

Vårt förslag avvisades emellertid av riksdagens borgerliga majoritet. Därefter har miljödatanämnden för sin del ånyo behandlat frågan mot bakgrunden av den ytterligare information som kommit fram om utvecklingen på områden av betydelse för att se samband mellan miljöfaktorer och människans hälsa. Miljödatanämnden har därvid uttalat att "nämnden bedömer det angeläget att statsmakterna meddelar föreskrifter för registrering av hälsodata inom ramen för ett nationellt epidemiologiskt bevakningssystem och genom överenskommelser med berörda huvudmän eller på annat sätt säkerställer finansiering av denna verksamhet". Vi delar miljödatanämndens uppfattning och upprepar därför vårt tidigare förslag om en snabb utredning av dessa frågor.

Internationellt informationssamarbete

Antalet kemiska ämnen är så stort och kostnaden för toxikologiska undersökningar så hög att ett intensivt internationellt samarbete är nödvändigt om vi skall kunna införskaffa det kunskapsunderlag som behövs för att bygga upp en praktiskt fungerande produktkontroll. Om en tillförlitlig undersökning har utförts i utlandet skall den inte behöva upprepas i Sverige.

Det finns också flera andra former för internationellt samarbete. Forskarnas direkta utlandskontakter är givetvis av stor betydelse. Detsamma gäller myndigheternas deltagande i de internationella projekt som i ökande utsträckning anordnas av FN, OECD och andra mellanstatliga samarbetsorgan. Det är högst angeläget att vi deltar i olika former av internationellt samarbete på miljöområdet.

Toxikologisk informationsservice

Efter lång tidsutdräkt till följd av de borgerliga regeringarnas senfärdighet kunde riksdagen äntligen i december 1981 behandla ett förslag om inrättande av en toxikologisk informationsservice. Förslaget hade föregåtts av ett omfattande utrednings- och utvecklingsarbete inom miljödatanämnden. Riksdagens beslut innebär att Karolinska institutets bibliotek och informationscentral får till uppgift att praktiskt svara för toxikologisk informationsverksamhet främst inriktad på hänvisningsservice samt att medel för verksamheten slussas via naturvårdsverket som sålunda skall pröva verksamhetsplaner m. m.

Vi ansåg beslutet vara ett steg i rätt riktning men påtalade också en del brister genom en särskild motion (1981/82: 113). Vi menade bl. a. att man redan från början borde ha beaktat de behov som finns för icke-specialister att få direkta svar på sina frågor och att problemen med mera kvalificerade riskutvärderingar borde angripas igen snarast. Med utgångspunkt i de av riksdagen godkända riktlinjerna att den framtida toxikologiska informationsservicen "fortlöpande bör anpassas till aktuella behov i samhället" förordar vi att man snarast söker få till stånd viss försöksverksamhet med

utvidgade informationstjänster genom ett samarbete mellan Karolinska institutets bibliotek och informationscentral och utomstående vetenskapliga experter, vilka på sedvanligt sätt bör kunna åta sig uppdrag i projektform. En sådan försöksverksamhet bör självfallet vara kostnadsfri för den som frågar.

Eftersom de i budgetpropositionen föreslagna resurserna för uppbyggnad av grunden för en toxikologisk informationservice inte bör minskas, bör naturvårdsverket och Karolinska institutet i stället söka andra möjligheter för att finansiera den önskvärda försöksverksamheten. Vi förordar att ett prioriterat område blir de kemiska hälsoriskerna i arbetsmiljön med särskild inriktning på informationsbehov hos skyddsombud och de anställdas fackliga företrädare i övrigt. Här bör också finnas andra tänkbara finansieringsmöjligheter än direkt via statsbudgeten. Ett sätt kan således vara att regeringen uppdrar åt arbetarskyddsfonden att medverka och därvid bevaka att verksamheten får en tillräcklig omfattning och ändamålsenlig uppläggnig med hänsyn till informationsbehoven i arbetsmiljön.

Produktregistret

En effektiv kontroll av de kemiska produkterna förutsätter att de myndigheter som svarar för kontrollen har tillgång till fullständiga uppgifter om vilka produkter som förekommer i samhället och om deras innehåll. Man kan inte utöva någon effektiv kontroll över vilka nya ämnen som tillförs marknaden utan att först ha kännedom om vilka ämnen som redan finns där. Redan i proposition 1973: 17 förutsågs också behovet av en omfattande registrering av innehållet i kemiska och kemisk-tekniska produkter.

Förberedelser för ett allmänt register över innehållet i kemiska och kemisk-tekniska produkter pågår sedan 1975 inom produktkontrollnämndens produktkontrollbyrå. Två delar av registret har byggts upp. I en första etapp fick 2 500 tillverkare och importörer av deklareringspliktiga varor lämna uppgifter om produktnamn och tulltaxenummer på ca 120 000 produkter. I en andra etapp lämnades uppgifter om innehållet i s. k. kemikalier, dvs. i huvudsak sådana kemikalier vars innehåll anges öppet på förpackningen.

Arbetet med resten av registret, som är för miljöarbetet viktigast, har ännu inte påbörjats. Ett utredningsuppdrag med tonvikt på sekretessfrågan har lämnats till produktkontrollnämnden.

Enligt vår mening har de borgerliga regeringarna på ett upprörande sätt fördröjt det viktiga arbetet med produktregistret. Vi kan inte acceptera att regeringen på olika sätt försvårar framtagandet av produktregistret. Vi vill ånyo med skarpa understryka vikten av att produktregistret snarast kommer till stånd. Därför måste arbetet med det bedrivas med stor skyndsamhet. Riksdagen bör hos regeringen begära en tidsplan över arbetet med produktregistret. Det är också viktigt att största möjliga öppenhet tillämpas i fråga om de uppgifter som lagras i registret.

När det gäller sekretessfrågan vill vi framhålla att man måste finna sådana former för registrets användning att uppgifter om vilka beståndsdelar som ingår i till registret deklarerade produkter inte regelmässigt hemlighålls under hänvisning till konkurrensskäl. Det finns i dag så förfinade analysmetoder att de beståndsdelar som ingår i en produkt som regel kan fastställas med tämligen stor exakthet. Därför kan uppgifter om den kemiska identiteten hos de beståndsdelar som ingår i en produkt i de flesta fall utlämnas från produktregistret utan men för uppgiftslämnaren. I de fall då en producent anser att produktens sammansättning skall hemlighållas bör han i samband med deklarationsförfarandet skriftligt motivera varför uppgiften måste skyddas.

De myndigheter som för sin handläggning av hälso- och miljöfrågor har behov av uppgifter ur produktregistret måste ha tillgång till dessa uppgifter på ett praktiskt och ändamålsenligt sätt. Förutom de centrala myndigheterna gäller detta också myndigheter med regionalt och lokalt tillsynsansvar såsom yrkesinspektionen och länsstyrelsernas naturvårdsenheter samt skyddsombuden.

För det förebyggande miljöarbetet är det i regel inte nödvändigt att ha tillgång till exakta koncentrationsuppgifter. De ingående beståndsdelarnas halter bör därför kunna anges tillräckligt preciserat för att utgöra underlag för detta arbete utan att tillverkningshemligheter röjs för konkurrenter. Skyddsombuden bör medverka i kontrollen av att alla deklarationspliktiga varor deklarerar hos myndigheten i föreskriven ordning. Det kan ske genom att varje fullständigt deklarerad produkt tilldelas en särskild beteckning (s. k. PK-nummer), som tillverkaren/importören blir skyldig att märka varan med. Skyddsombuden kan då kontrollera att denna beteckning finns på de produkter som används på arbetsplatsen. Därigenom kan eventuella försök att kringgå deklarationsskyldigheten effektivt motverkas.

Förhandskontroll av nya ämnen

Produktregistret kommer att underlätta kontroll av befintliga ämnen samtidigt som det skapar förutsättning för nya former av myndighetskontroll av den kemiska miljön. En av de viktigaste nytillkommande möjligheterna är att nya ämnen kan kontrolleras innan de tas i bruk.

Praktiskt sker detta genom att en lista över samtliga hittills förekommande ämnen görs upp så snart produktregistret står klart. Ämnen som inte finns upptagna på denna lista får därefter inte marknadsföras eller tas i bruk förrän tillstånd från kontrollmyndighet inhämtats. Den som ansöker om sådant tillstånd skall på egen bekostnad låta utföra de undersökningar om ämnets effekter på människor och miljö som myndigheten kräver. Särskilt angeläget är att tillförlitliga uppgifter tas fram om ämnets eventuella tumörframkallande, fosterskadande eller genetiskt skadliga effekter samt om dess eventuella ansamling i naturen.

Genom en registreringsavgift kan tillståndsprovningen av nya ämnen ske

utan kostnad för samhället. Registreringsavgiften bör också täcka kostnaden för de undersökningar myndigheten anser sig behöva göra för att kontrollera inlämnade uppgifter. Även när det gäller ämnen som redan finns på marknaden kan myndighet behöva kräva in uppgifter och göra vissa utredningar.

Förhandskontrollen kan om den skall vara effektiv inte införas förrän produktregistret är upprättat. Detta understryker ytterligare vikten av att arbetet med produktregistret bedrivs med yttersta skyndsamhet.

I avvaktan på att produktregistret blir klart bör man undersöka möjligheterna att införa ett system med förhandsanmälan av nya ämnen. En sådan förhandsanmälan skall ge myndigheten möjlighet att ingripa mot ämnen som bedöms skadliga. Försäljning eller import av en produkt som innehåller ett nytt kemiskt ämne bör inte få ske förrän myndigheten lämnat tillstånd till det.

Utvidgad produktkontroll

Den förhandskontroll vi ovan förordat avser kemiska ämnen. När olika ämnen sätts samman eller blandas med varandra uppkommer en produkt.

Att även för nya produkter införa en allmän förhandskontroll skulle kräva betydligt större resurser. Ett sådant system skulle troligen inte heller vara det bästa sättet att under en uppbyggnadsperiod använda samhällets begränsade tillgång på t. ex. toxikologisk expertis. I stället finns det anledning att gradvis bygga ut produktkontrollen till att omfatta allt fler produktgrupper.

Produktinformation

Syftet med de tidigare beskrivna åtgärderna är att eliminera sådana kemiska ämnen och produkter som kan ersättas av andra som är bättre från hälso- och miljösynpunkt. Väsentliga förbättringar av den kemiska miljön kan uppnås på detta sätt. Det är dock inte möjligt att helt undanröja användningen av ämnen som kan få skadliga effekter vid felaktig hantering. Produktinformation, arbetarskyddsföreskrifter samt kontroll och tillsyn är därför lika viktiga led i arbetet för en säker kemisk miljö som den direkta produktkontrollen.

Det är ett oavvisligt krav att den som på sin arbetsplats eller i annat sammanhang hanterar kemiska produkter skall ha tillgång till utförlig information om produkternas egenskaper från hälso- och miljösynpunkt. Den som hanterar en kemisk produkt skall inte behöva sväva i osäkerhet, om vilka risker som föreligger och om hur man kan skydda sig mot dessa. I dag finns ofta denna osäkerhet. Detta beror till viss del på bristande kunskaper hos tillverkare och återförsäljare om egenskaperna från hälso- och miljösynpunkt hos de varor de säljer. Detta sammanhänger dels med dåliga praktiska möjligheter att utnyttja tillgänglig information i bl. a. utländsk litteratur, dels med bristande undersökningsresurser och bristande kompe-

tens för bedömning av varors skadlighet. Men bristerna i produktinformationen beror också på att t. ex. de gällande märkningsbestämmelserna är föråldrade och dåligt avpassade för yrkesmässig hantering. Bestämmelser för annan form av produktinformation än märkning saknas ännu helt.

Detta är djupt otillfredsställande. Det finns ett stort behov av förbättrade bestämmelser för produktinformation. Den översyn av gällande märkningsbestämmelser som genomförs i produktkontrollnämndens och arbetarskyddsstyrelsens regi i det s. k. produktinformationsprojektet bör leda till förbättrade förhållanden. Detta projekt syftar dels till att genom mer detaljerade föreskrifter för klassificering, märkning och annan produktinformation ge tillverkare och försäljare bättre möjlighet att leva upp till intentionerna i lagen om hälso- och miljöfarliga varor, dels till att ge arbetstagare och konsumenter bättre information om produkters egenskaper.

En viktig roll för den framtida produktinformationen spelar också det arbete med regler för och produktion av skyddsblad som f. n. äger rum under arbetarskyddsstyrelsens överinseende. Det är angeläget att de olika projekt som pågår på produktinformationens område samordnas med varandra och med samhällets övriga åtgärder för att uppnå en bättre kontroll av den kemiska miljön.

Den som i dag kommer i kontakt med en kemisk produkt på vilken det saknas märkning kan inte veta om detta beror på att den produktansvarige underlåtit att märka produkten eller på att den inte omfattas av lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Lagstiftningen bör därför kompletteras med bestämmelser om hur det skall framgå att en produkt inte omfattas av märkningsskyldighet enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor.

En nödvändig förutsättning för en god produktinformation är att det i olika hanteringsled finns erforderlig kompetens för att bedöma kemiska hälsorisker. Importörer och tillverkare måste ha tillgång till sådan kompetens samt veta vilka hanterings- och skyddsföreskrifter som måste tillämpas. Återförsäljare måste vara kompetenta att ge användarna den information som de behöver för att kunna hantera produkter på ett riktigt sätt. Slutligen måste det på varje enskild arbetsplats finnas kompetens att utvärdera den erhållna informationen och omsätta den till lokalt anpassade hanterings- och skyddsföreskrifter.

Möjligheterna är i dag begränsade att få den utbildning i toxikologi och riskutvärdering som behövs för att kunna uppfylla ansvaret i olika hanteringsled. Ökade möjligheter till sådan utbildning måste skapas i samhällets regi, t. ex. genom olika former av högskolekurser.

Det bör vidare övervägas om inte särskild kompetens bör krävas av dem som ansvarar för tillverkning, försäljning, transport och användning av kemiska ämnen. I dag förekommer formella kompetenskrav för tillverkning och försäljning endast i fråga om varor som klassificeras som gift eller som bekämpningsmedel i den högsta farlighetsklassen. I användarledet

förekommer kompetenskrav endast för bruket av de farligaste bekämpningsmedlen. Det finns anledning att utreda möjligheterna att utvidga kompetenskraven för de olika hanteringsleden.

Arbetsmiljö

De speciella krav som kan ställas på användningen av olika kemiska ämnen och produkter ur arbetsmiljösynpunkt redovisas i en särskild partition om arbetsmiljön.

Gift- och kemikommission

Som framgått av det föregående finns det anledning att på bred front angripa de problem som användningen av kemikalier leder till. Allt talar för att en samordning av åtgärder på skilda områden erfordras om önskat resultat skall uppnås.

Vi föreslår därför att en särskild gift- och kemikommission tillsätts för att under en begränsad tidsperiod ha till uppgift

att kartlägga de problem som är en följd av kemikalieanvändningen.

att samordna och initiera det forsknings- och undersökningsarbete som krävs för att i denna motion angivna syften skall kunna uppnås bl. a. i fråga om bekämpningsmedel, toxikologi och epidemiologi samt för att ta fram nya, miljövänliga produktionsmetoder,

att framlägga förslag om utbyggnad av laboratorier för att tillgodose i motionen redovisade behov.

att föreslå utformning och inriktning av erforderlig utbildning.

att se över och anpassa gällande lagstiftning till här framställda krav bl. a. i fråga om förhandskontroll, märkning och skyddsblad.

att föreslå de förändringar av nuvarande administration som kan erfordras för att de i motionen framförda kraven skall tillgodoses.

Riksdagen bör hos regeringen begära att den här föreslagna gift- och kemikommissionen med ovan redovisade arbetsuppgifter tillsätts.

B. Skogsbeslutningen

Som tidigare framhållits i denna motion bör man sträva efter att snarast möjligt avbryta användningen av kemiska bekämpningsmedel inom jord- och skogsbruket. Inom jordbruket är det inte möjligt att på kort sikt realisera detta mål. Olika åtgärder bör dock vidtas i syfte att snabbt och i avsevärd grad minska användningen av dem. Detta utvecklas närmare under avsnittet Forskning och utvecklingsarbete i denna motion.

När det gäller användningen av bekämpningsmedel inom skogsbruket krävdes i vår motion om riktlinjer för skogspolitiken till 1978/79 års riksmöte (mot. 1978/79: 2278) att kommunerna skulle ges möjlighet att säga nej till användning av bekämpningsmedel för lövslybekämpning inom kommu-

nens område och i stället kräva att mekanisk rövning tillämpas. Kravet upprepades i miljömotionerna till 1979/80 (mot. 1979/80: 1760) och 1980/81 (mot. 1980/81: 1379) års riksmöten.

Den borgerliga riksdagsmajoriteten avvisade vid varje tillfälle de socialdemokratiska förslagen.

Våra förslag till åtgärder

Regeringen tillsatte i augusti 1979 en utredning om användning av kemiska medel i jord- och skogsbruket. Statens naturvårdsverk fick i uppdrag att pröva möjligheterna att ge kommunerna ett ökat inflytande över besprutningen av skogsmark. Naturvårdsverket redovisade under hösten 1979 sitt arbete, som utmynnar i förslag om att kommun skall kunna kräva – från fall till fall – att besprutning av skogsmark inom kommunens område ej får genomföras.

Utredningen om användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket föreslog i december 1980 att kommunerna inom ramen för sin fysiska planering skall fastställa vilka områden som är känsliga från miljövårds- och friluftssynpunkt. Inom sådana områden skall kommunen kunna förbjuda besprutning.

Sedan betänkandet remissbehandlats föreslog regeringen i proposition 1981/82: 44 riksdagen att anta lag om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark. Förslaget innebar att spridning av bekämpningsmedel för lövslybekämpning över skogsmark i princip förbjöds. Länsstyrelsen och produktkontrollnämnden föreslogs få möjlighet att medge undantag från spridningsförbudet. Det var alltså möjligt att i princip medge dispens från sprutförbudet för all skogsmark.

I en socialdemokratisk partimotion, 1981/82: 89, framhölls att de vidlyftiga dispensmöjligheter som regeringsförslaget innebar möjliggjorde godtyckliga bedömningar. Dispens skall enligt propositionen kunna sökas i princip för alla skogsområden. Den osäkerhet detta leder till för såväl dem som slår vakt om miljö- och rekreationsintressena som dem som hävdar skogsbrukets behov att använda bekämpningsmedel är betydande. Varje form av meningsfull planering omöjliggörs. Detta är olyckligt både för skogsbruket och miljövärden. I motionen föreslogs därför att regeringsförslaget skulle avslås. I stället föreslogs att kommunerna skulle ges ett avgörande inflytande över bekämpningsmedelsanvändningen inom kommunens område. Kommunerna skulle inom ramen för den fysiska planeringen kunna ange vilka skogsområden som skall undantas från besprutning. Inom dessa områden skall totalförbud mot spridning av bekämpningsmedel för bekämpning av lövsly gälla. Den långsiktiga plan där detta anges skall fastställas av kommunfullmäktige. Kommunfullmäktiges beslut bör inte kunna överklagas till annan instans. Enda överklagandemöjligheten bör i sedvanlig ordning vara s. k. kommunalbesvär. Innan en kommun

fastlägger det område för vilket totalförbud skall gälla bör de fackliga organisationerna höras.

Inom det av kommunfullmäktige fastställda området skall, framhölls i motionen, således ett totalförbud mot spridning av bekämpningsmedel för lövslybekämpning gälla. Från detta totalförbud skall inte dispens kunna lämnas.

För övriga skogsområden inom en kommun – som inte omfattas av totalförbudet – skall ett generellt förbud mot spridning av bekämpningsmedel för lövslybekämpning gälla. Från detta generella förbud skall dock dispens kunna lämnas. Ansökan om dispens skall inges till skogsvårdsstyrelsen, som har att avgöra om dispens skall beviljas eller ej. Vid behandling av dispensansökan bör skogsvårdsstyrelsen göra en samlad bedömning av alla för det enskilda fallet betydelsefulla omständigheter. Om dispens lämnas skall den omgärdas med alla de föreskrifter och bestämmelser som erfordras för att så långt möjligt minska olägenheterna ur miljösynpunkt.

Genom detta förslag, framhölls i motionen, garanteras ett totalt lekmaninflytande över beslut om för vilka områden totalförbud mot spridning av bekämpningsmedel för lövslybekämpning skall gälla. Omfattningen av totalförbudsområdena avgör kommunen helt självständigt.

Riksdagen beslöt i enlighet med den socialdemokratiska motionen att avslå regeringens proposition och i stället anta det socialdemokratiska förslaget. Riksdagen begärde också hos regeringen att den med ledning av det socialdemokratiska förslaget skulle utarbeta en ny lag om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark. Riksdagen beslöt också att det temporära förbudet mot användning av bekämpningsmedel för lövslybekämpning över skogsmark skulle förlängas med ett år.

Regeringen har nu förklarat att den inte ämnar framlägga något nytt förslag om lag om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark. Regeringen nonchalerar därmed riksdagens beslut. Detta är en synnerligen anmärkningsvärd handling. Att en regering på detta sätt åsidosätter ett riksdagsbeslut och därmed omöjliggör den planering som är en nödvändig förutsättning för ett aktivt och framgångsrikt skogsbruk är unikt. Eftersom regeringen uppenbarligen inte är beredd att ta det ansvar som regeringsinnehavet innebär för utarbetandet av erforderlig lagstiftning framlägger vi i denna motion förslag till lag om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark. Därigenom vill vi medverka till att frågan om användning av bekämpningsmedel för lövslybekämpning över skogsmark slutgiltigt blir löst. Det är nödvändigt att denna länge diskuterade fråga nu slutgiltigt kan lösas. Först då kan kommunerna komma i gång med sin planering och skogsbruket få de besked som erfordras för dess planering.

Det framlagda lagförslaget bygger helt på de beslut riksdagen antog i december 1981 med anledning av den socialdemokratiska motionen. Lagförslaget redovisas i *bilaga 1* till denna motion.

I lagförslagets 1 § framhålls att spridning över skogsmark av bekämp-

ningsmedel avsedda för lövslybekämpning är förbjuden. Det är alltså fråga om ett generellt förbud.

Från detta generella förbud kan undantag få meddelas, dock inte för de skogsområden där kommunfullmäktige enligt 2 § beslutat att bekämpningsmedel för lövslybekämpning ej får användas. För dessa områden är förbudet totalt.

Kommunen skall inom ramen för den fysiska planeringen märka ut de skogsområden inom kommunen där totalförbud skall gälla. Beslut i frågan skall fattas av kommunfullmäktige. Innan beslut fattas skall kommunen ha inhämtat de berörda fackliga organisationernas synpunkter.

Avsikten är således att kommunen skall utarbeta en övergripande plan över skogsmarken inom kommunen och på karta märka ut de områden där bekämpningsmedel för lövslybekämpning ej får användas. Därigenom ges skogsbruket möjlighet att mot bakgrund av kommunplanen planera sina åtgärder. Det är av stor vikt att skogsbruket ges denna möjlighet. Det förutsätts att kommunfullmäktige fattar beslut i enlighet med vad som föreskrivs i 2 § senast den 1 juli 1983.

För de områden kommunen inte undantagit skall enligt 3 § skogsvårdsstyrelsen kunna medge undantag från förbudet om återväxt av skog inte rimligen kan tillgodoses genom röjning med mekaniska metoder med hänsyn till skogsmarkens läge och beskaffenhet, skogsbeståndets sammansättning, arbetarskyddsskäl eller tillgången på arbetskraft.

Om så begärs bör, för att den långsiktiga planeringen inom skogsbruket skall underlättas, dispensansökan kunna prövas i samband med att anmälan om slutavverknings inges.

I lagförslagets 8 § framhålls att den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot förbudet om spridning av bekämpningsmedel för lövslybekämpning över skogsmark eller åsidosätter de villkor som har meddelats av kommunen eller skogsvårdsstyrelsen skall dömas till böter eller fängelse.

C. Kemiskt avfall

Den växande mängden avfall från den kemiska industrin vållar stora problem från miljösynpunkt. Olika utredningar har uppskattat avfallsmängden till ca 100 000 ton oljeavfall och 125 000 ton annat avfall. Merparten av avfallet uppkommer som processavfall inom industrin. Inom många industrier kan det miljöfarliga avfallet oskadliggöras eller på nytt användas i processen. Stora mängder av det miljöfarliga avfallet kan emellertid inte omhändertas inom den industri där det uppkommer utan måste transporteras bort för att oskadliggöras på annat håll.

Nuvarande bestämmelser

Bestämmelser om miljöfarligt avfall finns i en rad lagar och förordningar, bl. a. i lagen om hälso- och miljöfarliga varor (1973: 329). Den dåvarande socialdemokratiska regeringen ansåg emellertid att dessa bestämmelser inte gav samhället tillräckliga möjligheter att utöva tillsyn och kontroll i fråga om hanteringen av det miljöfarliga kemiska avfallet.

Den socialdemokratiska regeringen föreslog därför år 1975 riksdagen (prop. 1975: 32) en rad åtgärder för att förbättra förhållandena i fråga om kemiskt avfall. Förslagen innebar att kommunalt insamlingsmonopol skulle införas över hela landet också för miljöfarligt avfall. Denna utvidgning av renhållningsmonopolet skulle genomföras under en femårsperiod. För att ge samhället bättre möjligheter att bedöma det miljöfarliga avfall som uppkommer inom industrin föreslogs att alla industrier med sådant avfall årligen skulle lämna uppgifter om arten, sammansättningen, mängden och hanteringen av avfallet. För att förbättra omhändertagandet av avfallet föreslogs vidare att ett samhällsdominerat behandlingsföretag skulle byggas upp med ensamrätt till omhändertagande och behandling av miljöfarligt avfall. Transport av miljöfarligt avfall skulle endast få utföras av den som fått särskilt tillstånd för detta av länsstyrelsen. Utförelse av miljöfarligt avfall till annat land skulle endast få ske efter särskilt tillstånd av statens naturvårdsverk. Riksdagen anslöt sig till dessa förslag.

Därför regleras hantering av miljöfarligt avfall m. m. numera enligt förordningen (1975: 346) om miljöfarligt avfall.

Miljöfarligt avfall

De skandalartade förhållanden som kom i dagen vid BT-Kemi i Teckomatorp understryker ytterligare nödvändigheten av att samhället får ett ordentligt grepp om hanteringen av miljöfarligt avfall. Det är därför viktigt att riksdagens beslut från år 1975 genomförs.

Tyvärr har de borgerliga regeringarna på olika sätt försenat riksdagsbeslutets genomförande. Det gäller bl. a. i fråga om företagens uppgiftsskyldighet om avfallet.

Reglerna om företagens uppgiftsskyldighet finns i 8 § i förordningen om miljöfarligt avfall. Paragrafen har följande lydelse:

Den som yrkesmässigt utövar verksamhet där miljöfarligt avfall uppkommer är skyldig att årligen lämna uppgift om avfallets art, sammansättning, mängd och hantering. Sådan uppgiftsskyldighet gäller även när slutligt omhändertagande av miljöfarligt avfall sker i anslutning till den anläggning där avfallet uppkommer. — — —

Den första deklARATIONEN av miljöfarligt avfall från företagen genomfördes i enlighet med riksdagens beslut år 1976. Varken 1977 eller 1979

genomfördes någon sådan deklaration. År 1978 genomfördes en begränsad deklara-tionsomgång.

År 1980 har en deklara-tionsomgång som beräknas vara avslutad under våren 1981 genomförts. Någon ny omgång har inte genomförts under 1981/82.

Riksdagens beslut har således vid upprepade tillfällen åsidosatts av de borgerliga regeringarna. I proposition 1975:32 framhölls att uppgifter om företagens miljöfarliga avfall har betydelse inte bara som underlag för beslut om insamlingsorganisation utan också för tillsynsverksamheten enligt både miljöskyddslagen och lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Det är ytterst allvarligt att de borgerliga regeringarna genom sitt handlande försvårat samhällets möjligheter att kontrollera och ta hand om det miljöfarliga avfallet.

Det samhällsdominerade behandlingsföretaget – Svensk Avfallskonvertering AB (SAKAB) – har sedan 1977 planerat uppförandet av en ny stor behandlingsanläggning. Anläggningen är helt nödvändig om kommunerna skall kunna åta sig uppgiften att samla in miljöfarligt avfall. Endast genom tillkomsten av en sådan anläggning kan det Insamlade avfallet behandlas och oskadliggöras. SAKAB har projekterat en sådan behandlingsanläggning. Leveranskontrakt har skrivits. Enligt planerna skulle anläggningen ha kunnat tas i drift i maj 1981.

I december 1978 gav koncessionsnämnden för miljöskydd tillstånd till anläggningen. Naturvårdsverket besvärade sig till regeringen. Sedan dess har regeringen haft avgörandet i sin hand.

Först i januari 1981 kunde regeringen samla sig till ett beslut i lokaliseringsfrågan. Den centrala behandlingsanläggningen kommer i enlighet med SAKAB:s ursprungliga ansökan att förläggas till Norrtorp.

Genom regeringens oförmåga har anläggningens färdigställande försenats kraftigt och kostnaderna ökat betydligt. SAKAB beräknar att kostnaderna för anläggningen fram till byggstart i mars 1981 skall ha stigit från i kontrakt angivna 117 milj. kr. (i nov. 1977) till 214 milj. kr. (i mars 1981). Anläggningen beräknas stå klar 1983.

Vi utgår från att regeringen nu gör allt för att påskynda anläggningens tillkomst. Det räcker med den försening av anläggningen som regeringens beslutsoförmåga redan lett till.

När SAKAB:s anläggning i Norrtorp färdigställts bör SAKAB:s huvudkontor flyttas till Kumla. Starka skäl talar för att företagsledningen finns nära behandlingsanläggningen. Riksdagen bör ge regeringen till känna denna uppfattning.

SAKAB har sökt bygga upp lagringsanläggningar runt om i landet för tillfällig förvaring av miljöfarligt avfall i avvaktan på behandling. Svårigheterna att få de erforderliga kommunala tillstånden är dock ofta stora.

Om inte situationen när det gäller det miljöfarliga kemiska avfallet skall bli ohållbar måste regeringen ingripa.

Regeringen måste ta upp överläggningar med kommunerna för att möjliggöra tillkomsten av erforderliga mottagnings- och lagringsanläggningar.

Regeringen måste vidare diskutera med Kommunförbundet om genomförandet av 1975 års riksdagsbeslut, där det förutsattes att samtliga landets kommuner senast under 1980 skulle ha vidtagit erforderliga åtgärder för att ta hand om också det miljöfarliga avfallet. I jordbruksutskottets betänkande 1980/81: 19 redovisas att endast 60 kommuner har utvidgat det kommunala renhållningsmonopolet till att omfatta också miljöfarligt avfall.

I proposition 1975: 32 slog den socialdemokratiska regeringen fast:

Kraven på en rättvisare fördelning internationellt och nationellt av jordens tillgångar skärper behovet av att hushålla med begränsade resurser. I det perspektivet är det nödvändigt att på olika områden hejda slöseri med råvaror och på nytt ta tillvara det som en gång använts. — — —

— — — All produktion ger upphov till avfall. Hittills har avfall i alltför stor utsträckning betraktats som en oanvändbar restprodukt. Detsamma har gällt för det avfall som uppkommer i hushållen. Använda varor har betraktats som slutgiltigt förbrukade. Avfallet har i stor omfattning fått belasta miljön. Det synsättet måste förändras. Avfall är en resurs som i största möjliga utsträckning skall användas på nytt. Återanvändning måste vara en ledande princip vid omhändertagande och behandling av avfall.

Sparsamhet, hushållning och återanvändning bör alltså vara grundläggande för vårt utnyttjande av naturresurser och för inriktningen av vår varuproduktion.

I dag har en stor del av industrins avfall en komplicerad sammansättning. I vissa fall är metoder för behandling och oskadliggörande av avfallet inte kända. Detta är ett oacceptabelt förhållande med hänsyn till att hanteringen av avfallet i många fall medför risker från hälso- och miljösynpunkt.

Ansvar för att det avfall som uppkommer vid produktionen kan tas om hand på ett ur miljö- och resurssynpunkt riktigt sätt måste i första hand åvila producenten. Innan produktionen av en vara påbörjas bör det vara känt hur det avfall som är en följd av själva produktionsprocessen skall behandlas liksom hur den färdiga varan skall omhändertas sedan den använts.

Vi vill understryka vikten av att det principiella synsätt som angavs av den socialdemokratiska regeringen i denna proposition omsätts i praktisk verklighet. Vid den översyn av lagstiftningen rörande kemiska ämnen som vi tidigare förordat i denna motion bör övervägas, om det krävs särskilda lagregler och i så fall vilka för att nämnda princip skall genomföras.

Vi utgår vidare ifrån att regeringen inte fortsätter att åsidosätta riksdagens beslut om att den årliga deklARATIONEN av industrins miljöfarliga avfall skall genomföras. Detta är nödvändigt för att samhället skall få den insyn i mängden och hanteringen av miljöfarligt avfall som erfordras.

Miljöskyddslagen

Händelserna vid BT-Kemi har starkt visat på nödvändigheten av en förbättrad och stärkt samhällsskontroll över företagens miljöstörande verksamhet. Inte minst gäller detta företag som i sin produktion arbetar med kemiska produkter. I miljömotionen 1979/80: 1760 krävde vi bl. a. att en av den kemiska industrin finansierad skadeståndsfond skulle byggas upp, att preskriptionstiden för miljöbrott skulle förlängas samt att ett organ benämnt AB Svensk Miljökontroll skulle inrättas för att förbättra tillsynen.

Den socialdemokratiska regeringen tillsatte i mars 1976 en utredning för att se över miljöskyddslagen. Utredningen lämnade 1978 ett delbetänkande (SOU 1978: 80), Bättre Miljöskydd I. Regeringen lämnade på grundval av utredningens förslag i proposition (1980/81: 92) förslag till lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387).

Med anledning av propositionen krävdes i den socialdemokratiska motionen 1980/81: 1953 bl. a. att ett aktiebolag, Svensk Miljökontroll, skulle tillskapas, att preskriptionstiden för alla miljöbrott skulle sättas till 10 år samt att en skadeståndsfond för miljöskador skulle inrättas. Den borgerliga riksdagsmajoriteten avvisade de socialdemokratiska förslagen.

Vi upprepar därför våra krav.

För att förbättra de lokala och regionala myndigheternas möjlighet att pröva och kontrollera miljöstörande verksamhet bör förutsättningarna för inrättandet av ett särskilt serviceorgan, benämnt AB Svensk Miljökontroll, utredas. Grundtanken bakom förslaget är att man därigenom skulle kunna ställa sådana kvalificerade resurser till miljökontrollens förfogande som inte kan byggas upp hos varje länsstyrelse eller kommun. Därigenom skulle bedömningen i miljöfrågor kunna bli mera enhetlig och kontrollen mer effektiv. Starka skäl talar för inrättandet av ett sådant organ. Riksdagen bör därför hemställa hos regeringen om en snabbutredning som belyser möjligheterna att åstadkomma detta serviceorgan. Det är en fråga av stor betydelse för möjligheterna att genomföra de intentioner som miljöskyddslagstiftningen bygger på.

Preskriptionstiden för brott enligt miljöskyddslagen har satts till 5 år. Miljöbrott är speciella därigenom att verkningarna av de störningar på miljön som brotten ger upphov till ofta blir kända långt efter det den miljöstörande verksamheten ägt rum. Det finns därför anledning att införa speciella bestämmelser om preskriptionstidens längd för brott mot miljöskyddslagen. Den preskriptionstid på 5 år som riksdagen beslutat om hänförs till det straffmaximum som bestämts till 2 år för brott mot miljöskyddslagen. Enligt vår mening bör av de skäl som ovan redovisats principen om preskriptionstid i relation till straffmaximum inte gälla vid brott mot miljöskyddslagen.

För grova miljöbrott som faller under brottsbalken gäller en preskriptionstid av 10 år. Enligt vår mening bör samma preskriptionstid gälla för

brott mot miljöskyddslagen. Vi föreslår således att preskriptionstiden för brott mot miljöskyddslagen sätts till 10 år.

Ofta drabbas tredje man ekonomiskt hårt vid miljöbrott av skilda slag. Det kan i dessa sammanhang vara svårt för den som drabbas att få ersättning. Orsaken till detta är ofta den långa tid som förflyter från det miljöbrottet ägt rum till dess skadorna visar sig. Det kan innebära att det företag som orsakar skadorna har lagts ned när skadorna visar sig, varför det inte längre finns någon som kan göras ansvarig för det inträffade. Skadorna kan också visa sig vara så omfattande att även om företaget finns kvar kan det inte ekonomiskt klara skadeståndskraven.

Också utredningstekniska svårigheter finns. Även om det är klarlagt att en skada förorsakats av ett bestämt ämne kan det vara svårt att visa från vilket företag det utsläpp kommit som orsakat skadan. Ofta är flera företag inblandade. Skadan kan också ha vållats av flera samverkande föreningar som släppts ut av skilda företag.

Givetvis är grundprincipen att man i första hand skall förebygga skaderisker genom skärpt lagstiftning och stränga krav på företagen. Om skada likväl uppkommer bör den ersättas av den som vållar skadan. Kan detta av t. ex. ovan redovisade skäl inte ske bör industrin som helhet stå ansvarig. Någon form av fond bör därför byggas upp. Fonden kan t. ex. bygga på avgifter från företag som omfattas av miljöskyddslagen. Ur fonden skall sedan ersättning kunna lämnas för skador som orsakats av miljöfarlig verksamhet. Riksdagen bör hos regeringen begära förslag om inrättande av en fond i överensstämmelse med här redovisade synpunkter.

D. Miljöpåverkan vid förbränning av olja och kol

Olja och kol svarar för merparten av Sveriges energitillförsel. Såväl olja som kol innehåller en rad ämnen som vid förbränning frigörs och förorenar luften. Svavel är ett sådant ämne. Vid förbränningen av olja och kol bildas svaveldioxid som när den släpps ut i luften delvis omvandlas till andra svavelföreningar. 1973 uppgick de totala svaveldioxidutsläppen i Sverige till 800 000 ton. Av dessa kom omkring 600 000 ton från förbränning av olja och 200 000 ton från industriutsläpp. Genom det åtgärdsprogram som riksdagen på förslag av den dåvarande socialdemokratiska regeringen antog hade utsläppen 1979 minskat till ca 600 000 ton. Ca 70 % av de svenska utsläppen härrör från oljeeldning och omkring 30 % från industrin. Kolanvändningen är fortfarande så liten att den inte har någon nämnvärd betydelse i dessa sammanhang.

De totala svaveldioxidutsläppen i Europa uppgår till 50 miljoner ton. Av dessa härrör över 40 % från koleldning, 40 % från oljeeldning och 10 % från industrin.

Försurning av mark och vatten

Svaveldioxidutsläppen leder till omfattande miljöförstörelse. Enligt statens naturvårdsverk är försurningen ett av 1980-talets allvarligaste miljöproblem. Nedfallet av svavelföreningar är den dominerande orsaken till försurningen, säger naturvårdsverket. "Försurningens negativa effekter för fisket och för växt- och djurlivet i sin helhet i våra sjöar och vattendrag bekräftas klart av de undersökningar som gjorts. Försurningen hotar dessutom grundvatten och mark. Minskad skogsproduktion samt mobilisering av metaller kan få svåra ekologiska och ekonomiska konsekvenser. Här är vår kunskap ännu långtifrån fullständig. Det material som verket kunnat ta fram pekar dock på att bl. a. vattnet i vissa brunnar försurats och att många är hotade. Risken för att marken på sikt skall skadas av försurningen måste bedömas som mycket hög. Svavelföreningar ger även upphov till lokala effekter på hälsa, växter och material", säger statens naturvårdsverk.

Av naturvårdsverkets redovisning framgår också att ca 20 % av Sveriges sjöar är drabbade av försurning. 3/4 av alla sjöar i västra Götaland och omkring hälften av sjöarna i andra försurningskänsliga delar av Götaland och Svealand har nått ett försurningsskede där skador på organismer förekommer. De kraftigast försurade sjöarna finns i södra delen av sydsvenska höglandet, i västkustområdet och i Bergslagen.

Men det är enligt naturvårdsverkets rapport inte bara sjöar och vattendrag som försurats utan också grundvattnet. Verket redovisar att en direkt försurning ägt rum i vissa enskilda väst- och sydsvenska vattentäkter med ytligt grundvatten. Områdena har utsatts för ett betydande svavelnedfall. Den främsta orsaken, menar naturvårdsverket, till att grundvattenförsurningen inger oro är de ökade halterna av metaller i dricksvatten som den kan medföra. Ökad surhet i marken leder nämligen som regel till att metaller frigörs. Man har kunnat konstatera kraftigt förhöjda halter av koppar, zink, kadmium och bly i grundvatten.

Till detta kommer att svaveldioxidutsläppen också skadar miljön på annat sätt. Byggnader och kulturföremål skadas, metaller rostar, risken för förstörelse av åkerjord och minskad återväxt i skogen är påtaglig liksom de effekter på folkhälsan som utsläppen har. När det gäller hälsoeffekterna är det i första hand människor som redan lider av sjukdomar i hjärta eller lungor eller som är allergiker som drabbas. Det är en betydande del av befolkningen som av sådana orsaker är särskilt känslig. Luftföroreningarna kan också framkalla irritationer i andningsvägarna av inflammations-typ. Det finns också skäl anta att irritationer och besvär som normalt är tillfälliga och övergående kan leda till långvariga kroniska sjukdomstillstånd om människor utsätts för luftföroreningar under lång tid.

Det framhålls ofta att det framför allt är internationella föroreningsutsläpp som påverkar miljön i Sverige. Detta är riktigt när det gäller försurningen av mark och vatten. När det gäller de andra ovan nämnda miljö-

problemen orsakas de dock av våra egna utsläpp. Det är därför viktigt att understryka att åtgärder inom Sverige för att motverka svaveldioxidutsläppen har stor betydelse. Även när det gäller försurningen av mark och vatten är vi själva, trots de kraftfulla åtgärder som satts in för att minska de inhemska utsläppen, det enskilda land som bidrar mest till nedfallet över vårt land. Trots att de svenska utsläppen totalt bara utgör någon procent av de samlade utsläppen i Europa bidrar de f. n. till ca 20 % av svavelnedfallet i Sverige. En minskning av utsläppen i vårt eget land är också effektivare jämfört med en minskning i något annat land när det gäller att reducera nedfallet över Sverige.

Andra miljöproblem

Men det är inte bara svavelutsläppen från förbränningen av fossila bränslen som påverkar hälsa och miljö.

Från ett koleldat kraftverk på 1 000 MW släpps enorma föroreningsmängder ut. Under ett år uppskattas utsläppen till mellan 10 000 och 30 000 ton svaveldioxid, 1 150 ton stoft, 50 000 ton kväveoxider, 6 300 000 ton koldioxid samt mellan 30 och 300 ton metaller (arsenik, kadmium, krom, kvicksilver, bly, koppar, nickel, zink och vanadin).

Metallutsläppen innebär problem för både hälsa och miljö. Kadmium, som lagrats i jordens ytskikt, blir kvar under lång tid, tas upp av växter och djur och når sedan via livsmedlen människan. Kadmium lagras upp i njurarna, som skadas när kadmiumhalten blir för hög. Kadmium liksom övriga tungmetaller har också cancerogena effekter. På sikt kan man bli tvungen att reglera jordbrukets inriktning och omfattning kring kolanläggningar med höga kadmiumutsläpp.

Kvicksilver som släpps ut från kolanläggningar anrikas i fisk som fångas och äts av människor. Även fiskätande djur som sjöfågel riskerar att förgiftas.

Vanadin förekommer i både kol och olja. Det finns data som visar att vanadin från bl. a. värmeanläggningar hämmar vissa omvandlingsprocesser i jorden som är viktiga för växternas näringstillgång.

Vid all förbränning av fossila bränslen, bl. a. kol och olja, bildas koldioxid. Ett kraftverk om 1 000 MW släpper ut 6 300 000 ton koldioxid per år. Riskerna för långsiktiga klimatförändringar på grund av koldioxidutsläppen har påtalats av olika forskare. Vi vet att omsättningen av koldioxid i atmosfären sker mycket långsamt. Varje utsläpp av koldioxid höjer därför koldioxidhalten för tusentals år framåt i tiden. Fortsätter dagens ökning av förbrukningen av kol och olja fördubblas halten av koldioxid i atmosfären inom 50–100 år. Många forskare anser att jorden i sin helhet då skulle få ett varmare klimat, vilket i sin tur skulle medföra att delar av polarisarna började smälta med följd att världshavens nivå höjs med flera meter.

Kväveföreningarna har under senare tid alltmer uppmärksamats i sam-

band med försurningen. Naturvårdsverket räknar med att kväveoxidernas bidrag till nederbördens försurning uppgår till mellan 20 och 40%. En stor del av kväveoxiden tas dock om hand av växterna, vilket leder till att dess försurande verkan försvinner.

Utsläppen av kväveföreningar har dock under de senaste åren ökat snabbare än förbrukningen av fossila bränslen. De totala utsläppen av kväveoxid i Sverige uppgick 1978 till 310 000 ton, varav 185 000 ton kom från bilavgaserna och 110 000 ton från förbränning av främst olja.

Utöver de här redovisade årliga utsläppen från ett koleldat kraftverk på 1 000 MW kommer avfallet. Under ett år blir det följande avfallsmängder: 50 000 ton slam från rökgasavsvavling, 230 000 ton stoft från elektronfilter samt 25 000 ton slagg och aska från pannorna. Den totala avfallsmängden överstiger alltså på ett år 750 000 ton. För att förvara askan (ca 350 000 ton per år) från ett 1 000 MW kolkraftverk åtgår 3–5 ha mark varje år under förutsättning att askan lagras till 6–10 meters höjd. Dessa avfallshögar innehåller en rad föroreningar, bl. a. tungmetaller. Dessa löses upp av regnvatten som tränger genom askan och kan förorena grundvattnet. För att lagra avsvavlingslammet skulle för ett enda år krävas 10 ha mark om slammet lades upp till 4 meters höjd.

Också transportererna av olja till havs medför miljörisiker. Beräkningar visar att av den mängd olja som transporteras till havs spills 0,16% ut vid hanteringen på fartyg och oljeplattformar. Det innebär att Sveriges sammanlagda oljeförbrukning, statistiskt sett, bidrar till ett spill på över 40 000 ton olja per år i haven. Det är omkring dubbelt så mycket som det totala utsläppet vid blow-out-olyckan vid Bravoplattformen våren 1977. Även små oljeutsläpp kan få stora lokala verkningar på växt- och djurliv. Om de långsiktiga effekterna av de stora mängder olja som släpps ut i öppet hav vet man ännu mycket litet. Forskning pågår emellertid.

Som framgår av ovanstående är det nödvändigt att kraftfulla åtgärder sätts in för att minska de föroreningar som är en följd av förbränningen av fossila bränslen. Självfallet kan ett omfattande energisparande eller utnyttjande av andra energislag medverka till att minska behovet av dessa bränslen. Det är emellertid också nödvändigt att genom olika åtgärder minska de föroreningar som blir en följd av den förbränning som likväl behövs.

Vidtagna åtgärder

En av den socialdemokratiska regeringen tillsatt utredning föreslog 1976 (Ds Jo 1976: 2 Mindre svavel – bättre miljö) en åtgärdsplan för nedtrappning av svavelutsläppen. När de av kommittén föreslagna åtgärderna genomförts kommer utsläppen av svaveldioxid i Sverige år 1985 att ha minskat till den nivå som gällde i början av 1950-talet.

I proposition 1976/77: 3 anslöt sig den socialdemokratiska regeringen till

utredningens bedömning och förslag. Målet borde vara att svaveldioxidutsläppen 1985 skulle ha minskat till den nivå som gällde i början av 1950-talet. Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen. Det innebär att fr. o. m. den 1 oktober 1977 är högsta tillåtna svavelhalt i eldningsolja 1 % i hela södra Sverige upp till Mälardalen och Värmland. Därigenom beräknas svaveldioxidutsläppen minska med ca 100 000 ton per år. Svavelhalten i den tunna eldningsoljan, den s. k. villaoljan, sänktes fr. o. m. den 1 oktober 1980 från 0,5 % till 0,3 %. Naturvårdsverket fick i uppdrag att med stöd av miljöskyddslagens bestämmelser verka för att industriutsläppen halveras.

Riksdagen antog i samband med 1979 års energipolitiska beslut den andra delen av utredningens förslag till nedtrappningsplan för svavlet i eldningsolja. Det innebär att fr. o. m. 1981 är högsta tillåtna svavelhalt i eldningsolja 1 % också i Uppsala län, Västmanlands län, Kopparbergs län och Gävleborgs län samt Västernorrlands län. Fr. o. m. den 1 oktober 1984 utvidgas bestämmelserna till att omfatta hela landet.

För att komma till rätta med de problem som svaveldioxidutsläppen utgör räcker det emellertid inte med inhemska åtgärder. Sverige har därför sedan slutet av 1960-talet drivit dessa frågor i olika internationella sammanhang. Vid FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 redovisades en svensk specialstudie i frågan. Under åren 1971–1975 genomfördes på svenskt initiativ ett stort arbete inom OECD. Vidare togs försurningsfrågorna upp på en rad internationella konferenser och i kontakter med olika organisationer, främst OECD, FN:s Europakommission (ECE) och FN:s miljöprogram (UNEP).

Därutöver tog den socialdemokratiska regeringen upp bilaterala kontakter. Ett avtal slöts sålunda med Östtyskland om begränsning av svavelutsläppen. Samarbete inleddes också under den socialdemokratiska regeringens ledning med Norge för att de bägge länderna tillsammans i olika internationella sammanhang skulle ta upp frågan om begränsning av svavelutsläppen. Framställning om detta gjordes också av den socialdemokratiska regeringen till EG.

I november 1979 undertecknades en konvention om begränsningar av bl. a. svavelutsläppen av medlemsländerna i ECE (FN:s ekonomiska kommission för Europa). Konventionen beräknas bli ratificerad av 24 länder under 1982 och kommer då att träda i kraft.

Men detta räcker inte. Det är därför viktigt att Sverige fortsätter med kraftfulla åtgärder, också internationellt, för en begränsning av svavelutsläppen.

Våra förslag till åtgärder

Som framgått av ovanstående är den miljöförstörelse och då främst försurningen av mark och vatten som är en följd av de stora svavelutsläppen oroande. Det är nödvändigt med dels ett fullföljande av tidigare riks-

dagsbeslut om begränsning av svavelutsläpp, dels olika energisparande åtgärder för att minska användningen av fossila bränslen. Regeringen har aviserat en proposition om försurningen senare under detta riksmöte. Vi återkommer då till våra ytterligare synpunkter på åtgärder mot försurningen. Redan nu vill vi dock utveckla våra förslag i fråga om kalkning av främst sjöar och vattendrag.

Efter förslag av den dåvarande socialdemokratiska regeringen 1976 beslöt riksdagen påbörja en försöksverksamhet med kalkning av sjöar och vattendrag för att motverka försurningen. Fiskeristyrelsen och naturvårdsverket har under 1981 lämnat en redovisning dels över försurningsläget, dels om hur försöksverksamheten med kalkning av sjöar och vattendrag har utvecklats. De båda verken har också lämnat förslag till fortsatt inriktning av kalkning av mark och vatten. I korthet innebär förslagen att kalkningen av sjöar och vattendrag skall ges en sådan omfattning att försurningshotade sjöar kan bevaras och redan drabbade återställas. Kalkningen bör stödjas genom statsbidrag och bidragsgivningen decentraliseras till berörda län. Försöksverksamheten avseende mark och grundvatten bör inriktas på att långsiktigt pröva olika åtgärder för att motverka försurningsens effekter. Dessutom bör riktlinjer för hur man i dagsläget bäst skall motverka försurning av vattentäkter tas fram. Kostnaderna för ett fullt utbyggt åtgärdsprogram beräknas till 200 milj. kr. per år såvitt avser kalkning av sjöar och vattendrag och 10 milj. kr. per år när det gäller åtgärder inriktade på mark och vatten. Anslaget för budgetåret 1982/83 beräknas av naturvårdsverket till 50 milj. kr. för bidrag till kalkning av sjöar och vattendrag.

Ett kalkningsprogram av den omfattning fiskeristyrelsen och naturvårdsverket förordar skulle göra det möjligt att rädda ca 18 000 sjöar som redan är försurade och hindra försurningen i de ytterligare ca 3 000 sjöar som väntas bli försurade under 1980-talet.

Även om de viktigaste resultaten när det gäller att klara försurningen av sjöar och vattendrag uppnås genom olika förebyggande åtgärder, dvs. begränsning av svavelutsläppen, är det nödvändigt att genomföra kraftfulla restaureringsåtgärder i vattendrag som redan drabbats av försurningen. Därför är ett kraftfullt kalkningsprogram nödvändigt. Vi vill från socialdemokratins sida ställa oss bakom de krav som framförts av ämbetsverken och förordar att 50 milj. kr. anvisas för kalkning av sjöar och vattendrag samt 3 milj. kr. för försöksverksamhet avseende mark och grundvatten för budgetåret 1982/83. Vi anser det nödvändigt att beslut omgående fattas om detta så att planeringen kan igångsättas. Vi framlägger därför våra förslag i detta avseende redan nu. Till behovet av ytterligare åtgärder återkommer vi i samband med regeringens försurningsproposition.

Vi vill i sammanhanget också framhålla att de omfattande kalkningsinsatser som blir följden av vårt förslag är av stor betydelse för sysselsättningen inom kalkindustrin.

När det gäller de övriga miljöproblem som här redovisats, främst som en följd av förbränningen av kol, är det också nödvändigt med snara insatser.

På olika håll tas nu initiativ för att bygga koleldade anläggningar. Det är, mot bakgrund av de stora miljöproblem som blir följden om kolet börjar användas som energikälla av större omfattning i vårt land, nödvändigt att omgärda användning av kol med hårda regler.

I dag krävs tillstånd av koncessionsnämnden för miljöskydd för en förbränningsanläggning med mer än 50 MW:s effekt. Länsstyrelsen kan dock ge dispens från tillståndstvånget om effekten inte överstiger 300 MW. Om effekten överstiger 10 MW skall anmälan om anläggningen göras hos länsstyrelsen. Om effekten överstiger 500 MW skall anläggningen prövas enligt 136 a § byggnadslagen.

Riksdagen uttalade sig i anslutning till behandlingen av energifrågan 1979 för stränga krav både i fråga om reningen av utsläppen och hanteringen av avfallet. Runt om i världen pågår forskning och utvecklingsarbete för att få fram den teknik som behövs för att klara kolets miljöproblem. Ingen kan dock nu avgöra när detta arbete ger resultat.

Mot bakgrund av angelägenheten att motverka de risker för miljön som för landet totalt är förknippade med förbränningen av kol är det enligt vår mening nödvändigt med en samlad bedömning av alla ansökningar om koleldade anläggningar. Denna samlade bedömning bör göras av regeringen. Riksdagen bör därför hos regeringen begära sådana förändringar av lagstiftningen att den av oss förordade samlade bedömningen av ansökningarna kan göras av regeringen. Det innebär att någon form av särskild tillståndslag för koleldade anläggningar bör införas.

Det är särskilt viktigt att en ytterst noggrann prövning föregår och en tillfredsställande reningsteknik krävs innan tillstånd lämnas för koleldade anläggningar. Till våra förslag i fråga om reningskrav återkommer vi i samband med regeringens proposition i frågan.

E. Luftföroreningar från bilar

Utsläppen av föroreningar från motorfordon är i dag större än den totala mängden föroreningar som släpps ut i luften från industrier, lokaluppvärmning, elproduktion och avfallsförbränning. År 1980 uppgick sålunda utsläppen av koloxid från person- och lastbilar, bussar, motorcyklar och mopeder till 1 103 000 ton, utsläppen av kolväten till 170 000 ton och utsläppen av kväveoxider till 165 000 ton. I bilavgasutsläppen finns därutöver tusentals kemiska föroreningar. Till detta kommer de fasta partiklar som rivs upp från vägbeläggningen, bromsbanden, däcken osv.

De 4,7 miljoner m³ bensen som årligen förbrukas i vårt land ger upphov till att 1,2–1,4 miljoner kilo bly sprids längs vägarna. Inget annat ämne eller kemisk förening med jämförliga skadeverkningar sprids i luften i samma omfattning som bly.

Antalet personbilar, lastbilar och bussar i Sverige uppgår f. n. till ca 2,8 miljoner. Över 90% av dessa fordon är bensindrivna. Sverige kommer på femte plats i världen i fråga om biltäthet räknat per person. Enligt bilprognos 1972–1985 kommer enbart personbilarna att vara drygt 3,7 miljoner år 1985.

Föroreningarna från motorfordon är alltså ett växande miljöproblem särskilt i tätorterna, där det framför allt är bostadsuppvärmningen och trafiken som svarar för luftföroreningarna. Genom de åtgärder socialdemokratin i regeringsställning genomförde – bl. a. övergång till lågsvavliga eldningsoljor och utbyggnad av fjärrvärme – minskar emellertid föroreningarna från bostadsuppvärmningen snabbt. Däremot kommer föroreningutsläppen från motorfordon, trots de åtgärder som vidtagits för att begränsa dessa, också framöver att vara betydande. Hälso- och miljöeffekterna av föroreningarna från motorfordonen är påtagliga. Vi vet att det i bilavgaserna finns ett trettiotal – sannolikt betydligt fler – cancerframkallande ämnen. Det finns sålunda anledning misstänka att biltrafikens utsläpp av cancerframkallande ämnen (bl. a. polycykliska aromatiska kolväten) svarar för en stor del av de miljöbetingade cancerfallen. Även utsläppen av koloxid och kväveoxider kan ge upphov till betydande hälso- och miljöeffekter. Som exempel på detta kan nämnas att när avgasutsläppen minskade med 10% i Kalifornien i samband med oljekrisen i början av 1974 minskade också dödligheten i hjärt- och lungsjukdomar i motsvarande mån.

Trafiken är den största enskilda källan för utsläpp av kväveoxider.

Kväveoxider bidrar till att öka försurningen av mark och vatten.

Kväveoxid försämrar också lungfunktionerna och ökar mottagligheten för bakterieinfektioner i luftvägarna.

I synnerhet för personer med hjärt-kärlbesvär är en ökad halt av koloxid i luften besvärande. Det finns starka misstankar om att koloxid spelar en viktig roll vid uppkomst av hjärtinfarkt.

Blyutsläppen är allvarliga från såväl hälso- som miljösynpunkt. Allra mest utsatta är små barn i våra tätorter. Blyet ger bl. a. skador i det centrala nervsystemet. Senare års forskning har också visat att skadeverkningar av bly från bilavgaser uppträder vid lägre doser än man tidigare trott. Om blyhalten i bensinen minskas, leder det till minskning av två andra tillsatser – etylendibromid och etylendiklorid – som är cancerframkallande. Blyet har också långsiktiga konsekvenser för den yttre miljön. Den hårda bindningen till markens ytskikt ökar blyhalten i våra åkerjordar. Genom grödorna överförs blyet till människan.

Kunskaperna om bilavgasutsläppens hälsoeffekter är dock fortfarande ofullständiga. En bidragande orsak till detta är att tätortsbilismen ännu är av ganska ungt datum. Den första generationen människor som dagligen utsätts för bilavgaser är de som nu är tätortsbor. Man vet därför inte exakt hur kroppen reagerar när den utsätts för bilavgaser under lång tid. Det är

därför nödvändigt att fortsätta epidemiologiska och experimentella undersökningar med förfinad försöksmetodik genomförs. Klart är däremot att en stor del av befolkningen i våra större tätorter dagligen utsätts för halter av bilavgasföroreningar som ligger vid eller över det som på nuvarande kunskapsnivå anses acceptabelt.

I Sverige finns ännu inte några gränsvärden för den högsta tillåtna halten bilavgasföroreningar i utomhusluften. Sådana värden har emellertid fastställts på olika håll utomlands. Detta gäller bl. a. i USA, Canada och Sovjetunionen. Gränsvärden förekommer för bl. a. koloxid, kolväten, kväveoxid och bly. Mätvärdena från svenska tätorter överskrider ofta de mer långtgående av dessa gränsvärden, t. ex. de som gäller i USA och Canada. De gränsvärden för koloxid som rekommenderats av Världshälsoorganisationen (WHO) och som överensstämmer med de amerikanska har sålunda överskridits i 24 av 38 undersökningar i Sverige. När det gäller kväveoxider har WHO:s rekommenderade halter överskridits vid mätningar i Stockholm, Göteborg och Malmö.

De samlade utsläppen från bilar och andra föroreningskällor i ett storstadsområde kan vid vissa väderleksbetingelser, när det är dåliga ventilationsförhållanden, ge upphov till höga halter av föroreningar i luften. Om solinstrålningen vid sådana tillfällen är tillräckligt hög, finns det risk för att s. k. fotokemisk smog uppstår, dvs. att kolväten och kväveoxider reagerar med varandra och bildar nya typer av föroreningar med värre effekter än de ursprungliga ämnena. De nya ämnena är starkt slemhinnetande, vilket gör att det svider i ögonen och känns tjockt i halsen. De är vidare starkt giftiga och kan förutom skador på människor även skada växtligheten och ge upphov till rostskador. Fotokemisk smog, som ser ut som soldis, förekommer regelbundet i många av världens storstäder. Mätvärden som visar på fotokemiska smogreaktioner föreligger också från Stockholm och Göteborg. Det är bl. a. av detta skäl angeläget att utsläppen av kolväten och kväveoxider i tätortsområdena minskas.

Nuvarande bestämmelser för att minska avgasutsläppen

I Sverige har genom de åtgärder socialdemokratin i regeringsställning vidtog lagstiftning för att begränsa avgasutsläppen från bilar stegvis införts. Bestämmelserna finns samlade i den s. k. bilavgaskungörelsen (1972: 596). De svenska bestämmelserna är de mest långtgående i Europa. Åtgärderna har koncentrerats till en begränsning av avgasutsläppen. Enligt bilavgaskungörelsen får man inte använda en bensindriven bil om den inte är försedd med avgasrening. Förbudet gäller däremot inte för motorcyklar, dieseldrivna bilar och bilar vilkas totalvikt överstiger 2,5 ton. De nuvarande kraven på avgasrening gäller personbilar fr. o. m. 1976 års modeller. Genom avgasreningen på bilar fr. o. m. 1971 års modell beräknas utsläppen av koloxider och kolväten minska med 40% i förhållande till bil utan

åtgärd. För bilar fr. o. m. 1976 års modeller blir motsvarande minskning för koloxid och kolväten ca 70% och för kväveoxider 45%. Ågaren till bil som inte uppfyller dessa krav kan dömas till böter med högst 500 kr.

Kontrollen av att kraven uppfylls bygger på ett system med s. k. typbesiktning. Intyg över sådan besiktning lämnas utan att det enskilda fordonet i fråga har besiktigats. Man har med andra ord inte kontrollerat att det enskilda fordonet uppfyller gällande normer för utsläpp av föroreningar i avgaserna. Svensk Bilprovning har genomfört en stickprovsundersökning av personbilar av 1976 års modell för att följa upp hur avgasbestämmelserna för dessa fordon efterlevs. I den rapport Svensk Bilprovning framlagt redovisas att av 236 stickprovsvis utvalda personbilar av 1976 års modell överskred inte mindre än 78 % ett eller flera av de angivna värdena. Av undersökningen kan den slutsatsen dras att de bilar som lämnas till typbesiktning av nya modeller klarar proven väl, medan de som säljs på marknaden inte på samma sätt uppfyller de ställda kraven. Möjligheterna att i dag få fabrikant att åtgärda felaktiga fordon är små. Naturvårdsverket har i juni 1981 utfärdat ändrade tillämpningsföreskrifter. Bilindustrin har överklagat dessa hos regeringen, som ännu inte avgjort ärendet.

Tillsatser till motorbränslen regleras genom lagen (1973: 29) om hälso- och miljöfarliga varor. Blyhalten i bensin har begränsats till högst 0,15 gram/liter.

Vår miljömotion 1978/79

I vår partimotion om miljövärden (mot. 1980/81: 1379 till 1980/81 års riksmöte) krävde vi ett åtgärdsprogram mot föroreningarna från bilismen. Programmet skulle enligt vårt förslag bl. a. innehålla förslag om skärpt avgaskontroll av såväl nya som äldre bilar, gränsvärden för avgasföroreningar i luften, åtgärder på trafikplaneringens område, ökad satsning på kollektivtrafiken samt tidsplan för övergång till helt blyfri bensin.

Ett likartat motionskrav bifölls av riksdagen 1979 (JoU 1978/79: 22). Jordbruksutskottet framhöll då att utskottet finner "starka skäl tala för att regeringen i lämplig ordning snarast låter utarbeta ett samlat åtgärdsprogram mot bilavgasproblemen. De synpunkter som framförts i motion 1990 bör kunna tjäna som vägledning härvidlag."

Det var därför förvånande att riksdagen 1981 lämnade vårt motionskrav utan åtgärd trots att regeringen inte utfört de åtgärder riksdagen krävt.

Olika utredningar på området har lagt fram förslag. Det gäller bl. a. typbesiktningskommittén och bilavgaskommittén. Naturvårdsverket har lagt fram ändrade föreskrifter för besiktning.

Ändå har regeringen inte kunnat samla sig till att framlägga förslag vare sig om åtgärdsprogram eller tidplan för övergång till helt blyfri bensin. Bilindustrins motstånd gör tydligen regeringen handlingsoförmögen. I en av de viktigaste miljöfrågorna har regeringen i tre år underlåtit att presen-

tera ett program för hur de stora miljöproblem som bilismen ger upphov till skall lösas.

Om bilindustrin uppfyllde de krav på avgasrening fr. o. m. 1976 års modeller som gäller skulle luftföroreningssituationen i våra tätorter förbättras väsentligt. Det är därför upprörande att regeringen dröjt så länge med att fastställa de nya föreskrifter som naturvårdsverket lagt fram. Eller avser regeringen att mjuka upp de gällande men ej tillämpade bestämmelserna?

Eftersom något åtgärdsprogram inte framlagts och det enligt vår mening är nödvändigt med kraftfulla åtgärder mot bilavgasernas miljö- och hälsoproblem upprepar vi vårt krav att regeringen utan ytterligare dröjsmål skall presentera det av oss begärda åtgärdsprogrammet samt tidplanen för övergång till helt blyfri bensin.

F. Pappersavfall

Riksdagen beslöt 1975 (prop. 1975: 32) med anledning av förslag från den dåvarande socialdemokratiska regeringen att obligatorisk insamling av tidningspapper från hushållen skulle vara genomförd i hela landet senast under år 1980.

Riksdagsbeslutet grundades på de slutsatser arbetsgruppen för avfallsfrågor (Ds Jo 1974: 10–11) presenterat. Enligt utredningen har Sverige den största förbrukningen av papper och papp per capita i Europa. Den totala förbrukningen var 1973 då utredningen gjordes ca 1,7 miljoner ton. Av denna förbrukning återinsamlades ca 28 % av återanvändbart papper eller 450 000 ton. Den insamlade mängden avfallspapper motsvarar en råvaruförbrukning av ca 1,7 miljoner kubikmeter eller motsvarande 4–5 miljoner normalstora träd per år.

Utredningen uppskattade att denna återinsamlade volym skulle kunna öka påtagligt. Framför allt menade man att hushållen borde kunna bidra med betydligt större mängder än dittills. Utredningen beräknade att hushållen skulle kunna bidra med ytterligare 200 000 ton papper medan industrier, kontor och affärer skulle kunna bidra med ungefär 80 000 ton.

Sedan riksdagsbeslutet fattades har pappersbruken investerat i anläggningar för att kunna ta hand om returpapper. För att klara råvaruförsörjningen till de bruk som nu byggt sin produktion på returpapper måste insamlingen öka väsentligt. Under 1979 ökade insamlingen av returpapper med ca 20 000 ton samtidigt som brukens behov ökade med 70 000 ton. Därmed uppstod ett ökat importbehov på ca 50 000 ton. Under 1980 ökade behovet av returpapper hos pappersbruken med ytterligare ca 30 000–40 000 ton.

Pappersbruken har också investerat i avsvärtningsanläggningar för att klara omhändertagandet av tidningspapper. Dessa investeringar har byggts på riksdagsbeslutet 1975 om den ökade insamlingen av tidningspapper från hushållen.

Våra förslag till åtgärder

Som framgår av riksdagsbeslutet från 1975 förutsatte riksdagen att den obligatoriska insamlingen av tidningspapper från hushållen skulle vara genomförd i landets samtliga kommuner senast under 1980. När kommunerna hade byggt upp den erforderliga organisationen och var beredda för insamling av tidningspapper skulle kommunen anmäla detta till jordbruksdepartementet. Kommunen skulle därefter förtecknas i renhållningskungörelsens bilaga. F. n. är endast 15–20 av landets kommuner upptagna i denna bilaga.

Det är nu nödvändigt att regeringen vidtar omedelbara åtgärder för att se till att 1975 års riksdagsbeslut genomförs. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att uppta omedelbara överläggningar med kommunerna, samlingsföretagen och pappersbruken så att den obligatoriska insamlingen av tidningspapper från hushållen snarast kommer att omfatta landets samtliga kommuner. Det är så mycket mer nödvändigt som industrin nu gjort erforderliga investeringar och därmed har ett stort behov av returpapper. Det är också oförsvarligt ur råvarusynpunkt att den råvara tidningspapper representerar inte tas till vara. Regeringen bör vid dessa överläggningar också verka för att kommunerna får skälig ersättning för insamlingen av papperet.

G. Dryckesförpackningar

För drygt tio år sedan var returflaskan den dominerande förpackningsformen för öl och läskedrycker. Nu är inom detaljhandeln 70% när det gäller öl och 10% när det gäller läsk förpackade i burkar. Den utvecklingen väntas fortsätta.

1966 tillverkades 80 miljoner returflaskor och 18 miljoner burkar. 1979 var antalet nytillverkade returflaskor 150 miljoner medan burkantalet närmade sig 500 miljoner. Returflaskan har ökat i antal s.k. tripper, dvs. retur, under hela 1970-talet. 1973 var antalet tripper ca 10 medan antalet 1979 stigit till ca 20.

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) har i en rapport 1979 redovisat beräkningar av energiåtgången och förpackningskostnaderna för returflaskan och burken – den senare i två utföranden, plåt och aluminium.

- Energiåtgången för returflaskan vid 30 tripper är 1,1 kilowattimme per 100 hektoliter.

- Plåtburkens energiåtgång vid 96% återtagning är 1.4 kilowattimmar per 100 hektoliter.
- Aluminiumburkens energiåtgång vid 96% återtagning är 1,5 kilowattimmar per 100 hektoliter.

Eftersom plåtburken i dag inte återvinns i någon nämnvärd omfattning är den verkliga energiåtgången för denna förpackningsform betydligt större. Detsamma gäller aluminiumburken, där en återtagning på 96% är helt orealistisk.

STU har beräknat förpackningskostnaderna för de olika alternativen i 1978 års penningvärde vid 15 returer för flaskan och 70% återvinning av burkarna. Resultatet blev 48 öre/st. för 33 cl returglas, 96 öre för 45 cl plåtburk och 81 öre för 45 cl aluminiumburk. Om returflaskan returneras 20 gånger är förpackningskostnaden för flaskan ännu lägre än som redovisas ovan.

Statens vägverk har redovisat sammansättningen av skräpet efter vissa vägar. Mätningarna gjordes 1972 och 1975. Dryckesförpackningarna svarade för ca 20% av den totala skräpmängden vid vägarna. Returglasen utgjorde hösten 1972 1,2% av skräpmängden och ölburkarna 4,3%. 1975 svarade burken för 7,2% och returflaskan för 0,7%.

Nedskräpningen i miljön ger skador på djur, människor och maskiner. Kostnaderna för den städning som nu görs beräknas till totalt 30 milj. kr. Man kan med fog anta att städkostnaden ökar i samma takt som engångsemballagen ökar, framför allt dryckesförpackningar.

Energiåtgången i förpackningsindustrin är i dag ca 2,4% av hela energiförbrukningen i landet. Olika åtgärder beräknas kunna sänka energiförbrukningen med ca 20%. Den stora besparingsmöjligheten är en ökad övergång till returflaskor eller annat returemballage. Utöver energivinster bör övergång till returförpackningar för öl och läsk också ge ekonomiska och miljömässiga vinster.

1979 kom aluminiumburken i blickpunkten genom PLM:s och Pripps beslut om tillverkning av aluminiumburkar för öl och läsk. Driften vid PLM:s nya fabrik i Malmö har påbörjats. Vid full drift kommer fabriken att ha en kapacitet på 1 200 miljoner burkar. Framställningen av aluminiumburkar är mycket energikrävande. Till detta kommer att aluminiumburkar är oförstörbara i naturen.

Riksdagens beslut

I vår miljömotion till 1979/80 års riksmöte (mot. 1979/80: 1760) krävde vi att regeringen skulle låta utreda möjligheterna för en successiv övergång till användningen av endast returförpackningar för öl och läskedrycker samt att Systembolaget skulle införa pantsystem på alla vin- och spritförpackningar och därmed återta alla sådana förpackningar.

Jordbruksutskottet instämde i sitt betänkande 1979/80: 40 i våra förslag, vilket genom riksdagens beslut gavs regeringen till känna.

I december 1980 lämnade utredningen om återvinning av dryckesförpackningar sina förslag.

Regeringen kommer enligt den till riksmötet lämnade propositionsförteckningen att senare under våren lämna förslag om Återvinning av dryckesförpackningar. Vi kommer då att återkomma med ytterligare förslag. Vi vill dock redan nu framhålla att de krav vi framförde i den ovannämnda miljömotionen ligger fast. De energi-, miljö- och resursvinster som kan nås vid en successiv övergång till användning av enbart returförpackningar gör det nödvändigt att frågan prövas ingående och skyndsamt.

H. Våtmarker

Våtmarker är den samlande beteckningen för myrar, kärr, mossar, träsk, sumpmarker, flyt, strandängar m. m. Våtmarkerna är en naturresurs av stort vetenskapligt, kulturellt, rekreativt och ekonomiskt värde. Våtmarksmiljöerna är oftast biologiskt högproduktiva delar av landskapet. Genom dem garanteras en uthålligare och jämnare vattenföring i vattendragen. Våtmarkerna är som regel värdefulla viltmiljöer och har vanligtvis rikt växt- och djurliv. De grunda vattnen svarar ofta för stor produktion av fisk.

Många av människans verksamheter har inneburit bestående ingrepp i våtmarkerna. Torrläggning eller dränering för uppodling eller skogsodling har påverkat stora arealer värdefull våtmark. Genom dikningsföretag i våtmarker har stora arealer påverkats. 1970 var dikeslängden ca 2800 km. 1975 var motsvarande längd 5800 km, vilket innebär att 29000 ha påverkas. Anspråk på mark för odling av s. k. energiskog kan också utgöra ett hot mot våtmarkerna.

Våtmarkerna har ofta använts som soptippar. Genom oplanerade ingrepp har betydande våtmarksområden ödelagts. Hotet mot våtmarkerna är också ett internationellt problem. Europarådet beslöt därför om en våtmarkskampanj under 1976. Genom kampanjen ville man öka förståelsen för våtmarkernas betydelse.

År 1974 undertecknade Sverige en internationell överenskommelse för skydd av våtmarker. Genom den har vi förbundit oss att genomföra särskilda åtgärder till skydd för våtmarkerna. I den särskilda lista som presenteras finns bl. a. Hornborgasjön och Tåkern upptagna.

Vår miljömotion 1980/81

I vår miljömotion till 1980/81 års riksmöte (mot. 1980/81: 1379) krävde vi bl. a. åtgärder för att förbättra skyddet av våtmarkerna.

I betänkandet JoU 1981/82: 15 med anledning av vår motion framhöll jordbruksutskottet att gällande rättsregler endast ger "viss möjlighet att bevaka miljöintressen m. m. i samband med t. ex. markavvattningsföretag inom skogsbruket". I den nya vattenlagen sägs "att tillstånd skall inhämtas om det föreligger sannolika skäl att företaget skadar allmänna eller enskilda intressen".

Mot bakgrund av detta avslag riksdagen vårt förslag om tillståndsplikt för markavvattningsåtgärder. Enligt vår mening är de skyddsbestämmelser utskottet hänvisar till otillräckliga. Vi upprepar därför våra förslag.

Vårt förslag till åtgärder

Vi föreslår att det i naturvårdslagen införs bestämmelser om tillståndsplikt för markavvattningsåtgärd, när åtgärden avser översilningsmark, strandäng, kärr, mosse eller annan våtmark. Med markavvattning avses i första hand dikning. Men även andra åtgärder såsom årensning, sjösänkning och invallning innefattas i uttrycket markavvattning och omfattas således av tillståndsplikt. Åt uttrycket markavvattning bör ges samma innebörd som uttrycket har i 1 kap. 1 § förslaget till ny vattenlag (SOU 1977: 27).

I likhet med vad som enligt 18 § naturvårdslagen gäller i fråga om täkter bör tillståndsprövningen av markavvattningsåtgärd handhas av länsstyrelsen. Enligt vår bedömning bör länsstyrelserna kunna klara denna uppgift utan tilldelning av ökade resurser.

Till ledning för länsstyrelsens prövning bör särskilda tillåtlighetsregler införas. Som huvudregel bör gälla att en markavvattningsåtgärd som avser ett våtmarksområde inte bör tillåtas, om åtgärden medför olägenhet av större betydelse från naturvårdssynpunkt. Härav följer inte att t. ex. en dikning som bedöms medföra en mindre olägenhet än den nyss angivna skall tillåtas. En avvägning måste här göras mellan det intresse som ligger bakom dikningen och naturvårdssintresset. Framstår det sistnämnda intresset som starkare, får dikningen inte tillåtas. En sådan avvägning bygger på en tillämpning av 3 § naturvårdslagen, enligt vilken en myndighet vid prövning av en naturvårdsfråga skall ta tillbörlig hänsyn till övriga allmänna och enskilda intressen som berörs av frågan.

Även om en markavvattningsåtgärd bedöms medföra olägenhet av större betydelse från naturvårdssynpunkt, bör tillstånd i vissa fall kunna medges. I likhet med vad som nu gäller enligt 2 kap. 3 § vattenlagen och 6 § miljöskyddslagen för vattenbyggnadsföretag resp. miljöfarlig verksamhet bör markavvattningsåtgärd få tillåtas, om den är av synnerlig betydelse

från allmän synpunkt. Härigenom blir det möjligt att genomföra t. ex. en dikning som bedöms vara av särskilt stor betydelse för jord- eller skogsbruket inom viss ort eller från energiförsörjningssynpunkt, trots att inverkan på naturmiljön blir så kraftig att företaget egentligen inte borde tillåtas.

Av 1 § tredje stycket naturvårdslagen följer att den som utför en markavvattningsåtgärd är skyldig att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada som markavvattningen kan orsaka. Som en erinran härom bör i anslutning till bestämmelserna om tillståndsplikt för markavvattningsåtgärder i fråga om våtmarker tas in en bestämmelse enligt vilken länsstyrelsen får förena tillstånd till markavvattning med de föreskrifter som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön.

De av oss nu föreslagna bestämmelserna om tillståndsplikt för markavvattningsåtgärder bör tas in i naturvårdslagen som en ny paragraf med beteckningen 18 a §. Som en konsekvens härav måste en mindre justering göras i 20 § första stycket.

För att den föreslagna tillståndsplikten skall iakttas måste införas en möjlighet att bestraffa den som bryter mot tillståndsplikten. Detta bör ske genom en ändring av 37 § första stycket 4 naturvårdslagen så att den som vidtar en markavvattningsåtgärd i strid mot 18 a § eller mot föreskrift som är förenad med ett tillstånd i ansvarshänseende likställs med den som enligt nuvarande lydelse utför täkt under motsvarande förhållanden.

Ett beslut om införande av obligatorisk förprovning i fråga om avvattning av våtmarker är ett uttryck för uppfattningen att dessa åtgärder i allmänhet medför sådana olägenheter från naturvårdssynpunkt att det måste tillkomma samhället och inte som nu markägarna att avgöra huruvida en markavvattningsåtgärd av aktuellt slag får komma till stånd. Med hänsyn till att ett förfarande som är generellt tillståndspliktigt regelmässigt anses innebära en ändring i pågående markanvändning får ett beslut i enlighet med vårt förslag anses innefatta också ett ställningstagande till frågan om ersättning till markägare när tillstånd vägras. Detta följer av de ställningstaganden i frågor om ersättning till markägare som riksdagen gjorde vid behandlingen av proposition 1972: 111. Då ett vägrat tillstånd således inte utgör hinder i pågående markanvändning, uppkommer inte någon rätt till ersättning för markägaren. Några ersättningsregler har därför inte tagits upp i vårt lagförslag.

Den nu föreslagna regleringen, som enligt vad vi tidigare förordat bör träda i kraft den 1 juli 1982, bör ses som en temporär lösning. Slutlig ställning till frågan om utformningen av skyddet för våtmarkerna bör tas när behövliga inventeringar har genomförts och utvärderats.

Det är i enlighet med nu gjorda överväganden som vi har utarbetat ett förslag till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822) — utom 7 § som behandlas i följande avsnitt. Lagförslaget bifogas motionen som *bilaga 2*.

I. Naturvård

Naturen är en grundläggande del av vår miljö. Sedan urminnes tid gäller i vårt land förhållandet att naturen skall vara tillgänglig för alla – allemansrätten. I detta ligger ett stort värde men också ett stort ansvar i första hand för den som äger marken att vårda och sköta den på ett sådant sätt att den kan utnyttjas både av nuvarande och kommande generationer. Men det åvilar också den som utnyttjar marken för rekreation och andra ändamål att visa omsorg och hänsyn till naturen. Utgångspunkten för handlandet måste vara ett starkt hänsynstagande till naturresurser och naturmiljö. Ingen har rätt att handla på ett sådant sätt att oersättliga naturvärden förstörs. Därför är det nödvändigt att samhällets inflytande över utnyttjandet av våra naturresurser stärks.

Allemansrätten är en urgammal sedvanerätt. Den ger oss rätt att vistas i skog och mark. Den ger oss skyldighet att vara aktsamma i vårt umgänge med naturen. Vid olika tillfällen under det senaste året har allemansrätten attackerats.

Allemansrätten är för socialdemokratin av omistligt värde. Vi avvisar alla krav på en uppmjukning av allemansrätten och kommer att ständigt göra allt för att slå vakt om och värna den.

a) Naturvårdsområdesinstitutet

Naturvårdslagen trädde i kraft den 1 januari 1965. Lagen ändrades i väsentliga avseenden 1974 (prop. 1974: 166). Bl. a. ändrades bestämmelserna om strandskyddet så att det numera omfattar land- och vattenområden vid alla stränder som har betydelse för allmänhetens friluftsliv intill 100 meter från strandlinjen eller när det behövs högst 300 meter från denna. Vidare infördes allmänt tillståndstvång för täkt av matjord och torv. Ett nytt institut för säkerställande av markområden infördes, naturvårdsområde. Avsikten är att det skall användas när ändamålet kan uppnås utan att längre gående restriktioner i pågående markanvändning för jord- och skogsbruk skall behöva införas. Ersättning skall inte utgå till markägare när ett område förklaras som naturvårdsområde. Möjligheten att säkerställa mark genom att göra ett område till naturreservat kvarstår. Då utgår ersättning. Vidare beslöts att privata förbudsskyltar som kan leda till inskränkning i allemansrätten skulle förbjudas. Kommunernas ställning inom naturvärden stärktes och allemansrätten skrevs in i lagen.

Bestämmelser av betydelse på naturvårdsområdet finns också i byggnadslagen, byggnadsstadgan, väglagen, vattenlagen, miljöskyddslagen, skogsvårdslagen och kommunala renhållningslagen.

Totalt har omkring 800 000 ha mark avsatts som naturreservat och 615 000 ha som nationalpark. Den möjlighet som avsättande av naturvårds-

område ger för säkerställande av värdefulla markområden har hittills utnyttjats i liten utsträckning. 1981 fanns 20 naturvårdsområden i hela landet sammanlagt omfattande ca 23 000 ha. Det kan jämföras med 800 000 ha naturreservat.

Enligt riksdagens beslut med anledning av proposition 1974: 166 skall länsstyrelsen kunna förklara ett område som naturvårdsområde inom vilket särskilda åtgärder behövs för att skydda eller vårda naturmiljön. De inskränkningar som detta kräver skall vara av mindre beskaffenhet. I den mån särskilda åtgärder behövs för att det nödvändiga skyddet skall erhållas skall markägaren vara skyldig att tåla att sådana åtgärder genomförs utan att markägaren berättigas till ersättning. Som exempel anfördes röjning, renhållning, plantering, anläggning av stigar, rastplatser o. d. Jämfört med naturreservat har institutet naturvårdsområde den fördelen att det inte inkräktar på förvaltningen av den berörda fastigheten. Däremot, framhölls i propositionen, borde institutet naturreservat användas i de fall då skyddet av markområdet krävde mera långtgående föreskrifter eller där pågående markanvändning avsevärt skulle försvåras. Bestämmelser om naturvårdsområde finns intagna i naturvårdslagens 19 §.

Enligt naturvårdsverkets redovisning har endast ett fåtal förordnanden av naturvårdsområden gjorts sedan den 1 januari 1975 då institutet infördes. Enligt naturvårdsverket beror detta bl. a. på att markägare hellre accepterar naturreservatsförordnande med möjligheter till ersättning. Från administrativ synpunkt har det därför många gånger varit lättare för länsstyrelsen att arbeta med institutet naturreservat.

Vår miljömotion 1980/81

Det är enligt vår mening beklagligt att möjligheten att säkerställa mark genom att förklara ett område som naturvårdsområde inte utnyttjats mer. Det är än mer beklagligt att riksdagens borgerliga majoritet inte stödde de krav på åtgärder för att förbättra förhållandena, som vi förde fram i vår miljömotion (mot. 1980/81: 1379) till föregående års riksmöte. Behovet av att säkra för rekreation, vetenskap och kultur väsentliga markområden är stort. De anslag naturvårdsverket har till sitt förfogande för att betala de ersättningar som krävs när ett markområde förklaras som naturreservat är begränsade. I den svåra ekonomiska situation, som de borgerliga regeringarnas ekonomiska politik försatt landet, blir det svårt att anså erforderliga medel för bildande av naturreservat. Det blir då än mer nödvändigt att söka säkerställa den för rekreation och friluftsliv nödvändiga marken utan att ersättning utbetalas. I all synnerhet som det i flertalet fall torde vara fullt möjligt att utnyttja ett markområde för t. ex. rekreation utan att normalt jord- och skogsbruk hindras. I sådana fall bör det vara självklart att naturvårdsområdesinstitutet används. Vi upprepar därför våra förslag.

Vårt förslag till åtgärder

De svårigheter som på grund av enskilda markägares inställning till naturvårdsområdesinstitutet kan uppkomma för länsstyrelserna får inte tas till intäkt för att länsstyrelserna faller undan och i stället väljer att avsätta ett område som naturreservat i fall där detta institut egentligen inte behövs. Det finns anledning att i detta sammanhang påpeka att samtycke från berörda markägare inte utgör en förutsättning för att meddela förordnande om naturvårdsområde. För att inskräpa vikten av att institutet naturreservat inte används när institutet naturvårdsområde lika gärna kan användas behöver 7 § naturvårdslagen enligt vår mening kompletteras med en bestämmelse som innebär att länsstyrelsen inte får avsätta ett område som naturreservat, om syftet med åtgärden i allt väsentligt kan tillgodoses genom att området i stället förklaras som naturvårdsområde.

Vi föreslår sålunda att riksdagen antar vårt förslag till ändring i 7 § naturvårdslagen. Lydelsen av författningsförslaget framgår av *bilaga 3* till denna motion. Men vi föreslår också att riksdagen ger regeringen till känna att den bör meddela sådana rekommendationer och anvisningar till ledning för länsstyrelsernas arbete att ett ytterligare utnyttjande av institutet naturvårdsområde främjas.

b) Jordbruket och naturvården

Naturen är, som vi tidigare framhållit, en grundläggande del av vår miljö. Många människor upplever i dag oro över det moderna jordbrukets effekter på hälsa och miljö. Uppmärksamheten har bl. a. riktats mot de kemiska bekämpningsmedlen och den stora användningen av handelsgödsel. Men det är inte bara effekterna på människors hälsa och den yttre miljön som är oroande.

I en rapport som utarbetats inom bostadsdepartementet, Hushållning med mark och vatten 2, pekar utredarna på att det även finns tecken som tyder på att jordbruksmarkens förmåga och lämplighet är på väg att försämrats som en följd av bl. a. tillförseln av tungmetaller, användningen av tunga jordbruksmaskiner, ensidig stråsådesodling och bruk av kemiska bekämpningsmedel. Borttagande av s. k. brukningshinder i samband med jordbrukets rationalisering är ett annat naturvårdsproblem. Stenmurar, odlingsrösen, åkerbackar och andra impediment i åkermark, t. ex. våtmarker och kärr av olika slag, är ofta inte bara tilltalande inslag i landskapsbilden utan har också stor allmänekologisk betydelse.

Mot denna bakgrund är det rimligt att det ställs krav på jordbruket att verksamheten skall bedrivas med utgångspunkt i en ekologisk grundsyn. Därför bör en allmän hänsynsregel för naturvården införas i jordbrukets lagstiftning som ett komplement till naturvårdslagen på motsvarande sätt

som redan finns inom skogsvårdslagen. Regeringen bör ges i uppdrag att pröva formerna för detta.

c) Naturresurser

Människan har i dag tidigare oanade möjligheter att bruka naturens krafter och föfoga över dess tillgångar. Genom utnyttjandet av tekniken har industrisamhället byggts upp. Det har i grunden förändrat vår tillvaro. Med dess hjälp har frigörelsen från nöd och djupt beroende varit möjlig. Men samtidigt vet vi att priset för det materiella välståndet varit ett hårt utnyttjande av naturresurserna.

Vi vet nu att världens och våra egna resurser är begränsade. Ställda mot behoven och mot kraven på en rättvisare fördelning internationellt och nationellt av jordens tillgångar framträder i en nära tidsrymd bilden av en hushållning i knapphetens tecken. I det perspektivet är det en tvingande nödvändighet att hejda det slöseri med naturresurser som är ett av kännetecknen för marknadsekonomin. Det betyder inte ett samhälle som står stilla i utvecklingen. Men det kräver ett annat slags hushållning. Vi accepterar inte längre att priset för framstegen får vara misshushållning med begränsade resurser eller ohälsa och vantrivsel i arbetslivet och förstörelse av den yttre miljön.

Vårt förslag till åtgärder

Omsorgen om våra begränsade naturresurser måste vara utgångspunkten för all verksamhet som kräver utnyttjande av sådana resurser. Därför är det nödvändigt att allt utnyttjande av dessa tillgångar föregås av en noggrann planering. Vid den måste omsorgen om naturvärdena beaktas. Innan en icke förnyelsebar naturresurs tas i anspråk måste det klarläggas om den kan ersättas i produktionen med annat material. Det gäller att stimulera en övergång från icke förnyelsebara till förnyelsebara naturresurser. I det sammanhanget måste möjligheterna till återanvändning belysas. Som vi tidigare framhållit och riksdagen i samband med behandlingen av förslagen om återvinning och omhändertagande av avfall 1975 anslutit sig till bör målet vara att innan en produktionsprocess sätts i gång bör det klarläggas hur det avfall som blir en följd av produktionen skall tas om hand och återanvändas på nytt.

Regeringen bör låta göra en utvärdering av det omfattande utredningsarbete rörande naturresurser som pågår. En sådan utvärdering bör kunna belysa tillgången på de icke förnyelsebara naturresurserna och de anspråk som inom överskådlig framtid ställs på dem. Med det materialet som grund bör den översiktliga fysiska riksplaneringen utvidgas till att omfatta också de naturresurser som i dag inte omfattas av den fysiska riksplaneringen.

Regeringen bör också låta utreda frågan om behovet av en särskild lagstiftning för att värna om naturresurserna. en övergripande naturresurslag med vars hjälp kraven på hushållning och omsorg om naturresurserna kan ställas. Riksdagen bör hos regeringen begära att åtgärder vidtas i enlighet med motionens förslag.

Anslaget H 7. Miljövårdsforskning

Anslaget till miljövårdsforskning används företrädesvis till målinriktad miljövårdsforskning. Från anslaget lämnas medel till forskning om luft, vatten, natur, buller, vilt samt miljögifter. Statens naturvårdsverk har en särskild forskningsnämnd som fördelar anslaget. Innevarande budgetår är anslaget 40,3 milj. kr. För budgetåret 1982/83 föreslås 42,8 milj. kr.

Åtskilliga forskningsprojekt sträcker sig över flera år, varför en del av anslaget är in-tecknad på förhand. Det är emellertid också nödvändigt att utrymme ges för insatser för att belysa nya miljöproblem.

Vårt förslag till åtgärder

Vi har i denna motion pekat på en rad områden där det är nödvändigt med ökade kunskaper.

Naturvårdsverket begär i sin anslagsframställning totalt 48,8 milj. kr. till miljövårdsforskning.

Enligt vår mening är naturvårdsverkets krav väl underbyggda och omfattar projekt som är nödvändiga om vi skall få de kunskaper vi behöver för att kunna driva en aktiv politik för en bättre livsmiljö. Vi vill särskilt understryka vikten av att fortsätta undersökningar av kolets miljöpåverkan kan genomföras. Det gäller i hög grad också projekt som Försurningens effekter och Luftföroreningar i tätortsmiljö.

Ett viktigt inslag i våra förslag angående kemikalier är forskning. Naturvårdsverkets äskande om medel för utarbetande av testsystem för kemiska substanser samt epidemiologiska studier för att utröna effekter på människor som bor runt nedsmutsande industrier anser vi därför bör tillstyrkas.

Vi kräver att anslaget till miljövårdsforskning räknas upp med 6 milj. kr. utöver det av regeringen förordade beloppet, dvs. i enlighet med naturvårdsverkets äskande. Därmed skulle anslaget till miljövårdsforskning för budgetåret 1982/83 uppgå till 48,8 milj. kr.

Anslaget H 10. Undersökningar av hälso- och miljöfarliga varor

Anslaget står till produktkontrollnämndens förfogande för att täcka de kostnader nämnden har för särskilda undersökningar rörande hälso- och miljöfarliga varor. Det viktiga arbete som produktkontrollnämnden bedriver med att klarlägga olika kemiska ämnens skadeverkningar måste fortsätta. Undersökningar pågår bl. a. i fråga om bly, kadmium och bekämpningsmedel. Projekt planeras bl. a. för undersökning och testning av cancerogena och mutagena effekter och riskvärdering. Naturvårdsverket be-

går att anslaget för budgetåret 1982/83 skall öka med 800 000 kr. till 4,8 milj. kr. Regeringen har föreslagit att anslaget skall vara oförändrat 4 milj. kr.

Vårt förslag till åtgärder

Vi kräver att anslaget Undersökningar av hälso- och miljöfarliga varor för budgetåret 1982/83 utöver regeringens förslag räknas upp med 800 000 kr. till 4,8 milj. kr. i enlighet med naturvårdsverkets anslagsäskande.

H 11. Särskilda undersökningar inom miljövårdsområdet, m. m.

Anslaget används för att bekosta utredningar och undersökningar inom miljövårdsområdet, i första hand rörande miljöskydd inom industrin och inom kommunerna samt naturvårdsutredningar. Innevarande budgetår är anslaget 11,7 milj. kr. För budgetåret 1982/83 föreslår regeringen en minskning av anslaget till 7,7 milj. kr.

Vårt förslag till åtgärder

Den bundna delen av utredningsanslaget är relativt stor eftersom flera långsiktiga utredningar bekostas via anslaget. Detta gäller bl. a. våtmarksinventeringen och verksamheten vid bilavgaslaboratoriet. För att också skapa utrymme för nya tillkommande arbetsuppgifter är det angeläget att naturvårdsverkets krav på medel kan tillgodoses. Naturvårdsverket pekar i sitt anslagsäskande på utredningsbehov på sammanlagt 18 milj. kr. Det gäller till utredningar rörande miljövärden i samhällsplaneringen, miljöskyddet inom industrin, miljöskyddet inom kommunerna, olika våtmarks- och naturinventeringar samt oljeskyddsfrågor. Naturvårdsverket gör sedan en hård prioritering för att i rådande statsfinansiella läge ta ner kostnaderna så långt som möjligt. Naturvårdsverket stannar för att ett oförändrat anslag på 11,7 milj. kr. innebär att den målsättning som finns med undersökningarna under anslaget skall kunna upprätthållas.

Enligt vår mening är det nödvändigt om det underlag som krävs för ställningstaganden inom olika delar av miljövårdens område skall kunna tas fram att naturvårdsverkets krav kan tillgodoses. Vi accepterar den överföring regeringen föreslår från anslaget till anslaget H 1. Statens naturvårdsverk. Överföringen beräknas till 3,3 milj. kr. Om naturvårdsverkets krav skall kunna tillgodoses bör anslaget därför räknas upp med 700 000 kr. utöver regeringens förslag.

Vi föreslår därför att till Särskilda undersökningar inom miljövårdens område för budgetåret 1982/83 anvisas ett reservationsanslag av 8,4 milj. kr.

H 12. Program för övervakning av miljökvalitet

Från anslaget bestrids kostnader för programmet för övervakning av miljökvalitet. Inom ramen för detta program skall regelbundna provtagningar och undersökningar genomföras vid mätstationer och inom observationsområden över hela landet. Undersökningarna skall belysa hur föroreningar påverkar miljön och hur de transporteras i luft, mark och vatten. Långsiktiga och allmänna miljöförändringar skall kunna spåras och följas. För innevarande budgetår uppgår anslaget till 8,2 milj. kr. Regeringen har föreslagit att anslaget för budgetåret 1982/83 skall uppgå till 9,7 milj. kr. Naturvårdsverket har begärt ett anslag om 10 975 000 kr.

Vårt förslag till åtgärder

De mätningar som företas inom ramen för programmet för övervakning av miljökvalitet är ett viktigt underlag för ställningstaganden när det gäller långväga transport av luftföroreningar. Sverige har nu undertecknat den konvention om långväga transport av gränsöverskridande luftföroreningar som beräknas träda i kraft under 1982. Det är viktigt att de tekniska förutsättningarna för ett uppföljande av konventionen då finns. Detta gäller också fullföljandet av miljögiftsprogrammet, som successivt byggts upp under 1980–1981. Vi ansluter oss till naturvårdsverkets bedömning om medelsbehovet och föreslår att anslaget höjs med 1 225 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit. Det innebär att till program för övervakning av miljökvalitet för budgetåret 1982/83 anvisas ett reservationsanslag av 10 975 000 kr.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att en gift- och kemikommission tillsätts med de uppgifter som anförts i motionen,
2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en tidsplan över arbetet med produktregistrets färdigställande,
3. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om epidemiologiskt program,
4. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om toxikologisk informationsservice,
5. att riksdagen beslutar anta det i *bilaga* till denna motion framlagda förslaget till lag om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark,
6. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts angående lokalisering av SAKAB:s huvudkontor,

7. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att den upptar överläggningar med kommunerna dels om lokalisering av erforderliga mottagnings- och lagringsanläggningar för miljöfarligt avfall, dels om genomförandet av 1975 års riksdagsbeslut om kommunal insamling av miljöfarligt kemiskt avfall.
8. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av lagregler angående producentens ansvar för avfall som uppkommer i produktionen.
9. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära
 - a) förslag om inrättande av en för den miljöstörande industrin gemensam skadeståndsfond.
 - b) utredning angående tillskapande av ett tillsyns- och serviceorgan benämnt AB Svensk Miljökontroll,
 - c) förlängning av preskriptionstiden för miljöbrott enligt miljöskyddslagen till 10 år.
10. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära sådana förändringar av gällande lagstiftning att regeringen kan göra en ur miljösynpunkt nödvändig samlad bedömning av alla ansökningar om koleldade anläggningar.
11. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att den vidtar i motionen föreslagna åtgärder för att öka insamlingen av tidningspapper från hushållen.
12. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att den utan ytterligare dröjsmål framlägger det av riksdagen 1979 begärda åtgärdsprogrammet mot bilismens föroreningar med bl. a. tidsplan för övergång till helt blyfri bensin.
13. att riksdagen beslutar att anta det i *bilaga* till denna motion framlagda förslaget till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822) i fråga om skyddet av våtmarker.
14. att riksdagen beslutar att anta det i *bilaga* till denna motion framlagda förslaget till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822) i fråga om avsättande av naturvårdsområde.
15. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts angående behovet av att en allmän hänsynsregel för naturvård införs i jordbrukslagstiftningen.
16. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts angående behovet av en naturresurslag.
17. att riksdagen beslutar att, mot bakgrund av vad som anförts i motionen, till *Miljövårdsforskning* (H 7) för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 6000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 48 800 000 kr..
18. att riksdagen beslutar att till *Undersökningar av hälso- och miljöfarliga varor* (H 10) för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande

till regeringens förslag med 800 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 4 800 000 kr.,

19. att riksdagen beslutar att mot bakgrund av vad som anförts i motionen till *Särskilda undersökningar inom miljövårdsområdet m. m.* (H 11) för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 700 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 8 400 000 kr.,
20. att riksdagen beslutar att mot bakgrund av vad som anförts i motionen till *Program för övervakning av miljö kvaliteten* (H 12) för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 1 275 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 10 975 000 kr.,
21. att riksdagen beslutar att mot bakgrund av vad som anförts i motionen till *Bidrag till kalkning av sjöar och vattendrag* (H 15) för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 30 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 53 000 000 kr.

Stockholm den 26 januari 1982

OLOF PALME (s)

CURT BOSTRÖM (s)

INGVAR CARLSSON (s)

HANS GUSTAFSSON (s)

LILLY HANSSON (s)

LENA HJELM-WALLÉN (s)

PAUL JANSSON (s)

GÖRAN KARLSSON (s)

OLLE WESTBERG (s)

i Hofors

MAJ-LIS LANDBERG (s)

ESSEN LINDAHL (s)

LISA MATTSON (s)

THAGE PETERSON (s)

ANNA-GRETA SKANTZ (s)

INGVAR SVANBERG (s)

LARS ULANDER (s)

VALTER KRISTENSON (s)

Bilaga I

Förslag till

Lag om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Spridning över skogsmark av bekämpningsmedel som är avsedda för bekämpning av lövsly är förbjuden. Undantag från förbudet kan medges enligt vad som sägs i 3 eller 4 §.

2 § Kommunfullmäktige skall föreskriva att beslut om undantag enligt 3 § inte får meddelas beträffande de områden med skogsmark som fullmäktige bestämmer.

Avgränsningen av områden som omfattas av föreskrifter enligt första stycket skall på lämpligt sätt utmärkas på karta. Beslut om sådana föreskrifter skall medges berörda markägare och sändas till skogsvårdsstyrelsen.

3 § Skogsvårdsstyrelsen får medge undantag från spridningsförbudet i 1 §, om

1. föreskrifter enligt 2 § första stycket inte gäller i fråga om skogsmarken och

2. kravet enligt 7 § skogsvårdslagen (1979: 429) i fråga om återväxt av skog inte rimligen kan tillgodoses genom röjning med mekaniska metoder med hänsyn till skogsmarkens läge och beskaffenhet, skogsbeståndets sammansättning, arbetarskyddsskäl eller tillgången på arbetskraft.

4 § Produktkontrollnämnden får medge undantag från spridningsförbudet i 1 §, om det behövs för vetenskaplig prövning.

5 § Särskilda bestämmelser finns om registrering av bekämpningsmedel och om medlens användning.

6 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot spridningsförbudet i 1 § eller åsidosätter villkor som har meddelats vid medgivande av undantag enligt 3 eller 4 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

7 § Skogsvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas hos skogsstyrelsen genom besvär.

Beslut av skogsstyrelsen eller produktkontrollnämnden överklagas hos regeringen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982. Beslut om undantag enligt 2 § får inte avse spridning av bekämpningsmedel före den 1 juli 1983.

Motionens förslag till

Lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

Härigenom föreskrivs i fråga om naturvårdslagen (1964: 822) dels att 7, 20 och 37 §§ skall ha nedan angivna lydelse, dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 18 a §, av nedan angivna lydelse.

Niuvarande lydelse

Område, som finnes böra särskilt skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet eller eljest märkliga beskaffenhet eller emedan området är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv, må av länsstyrelsen förklaras som naturreservat.

Föreslagen lydelse

7 §

Område, som finnes böra särskilt skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet eller eljest märkliga beskaffenhet eller emedan området är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv, får av länsstyrelsen förklaras som naturreservat. Länsstyrelsen får inte avsätta ett område till naturreservat, om syftet med åtgärden i allt väsentligt kan tillgodoses genom att området i stället med stöd av 19 § förklaras som naturvårdsområde.

18 a §

Åtgärd för att avvattna översilningsmark, strandäng, kärr, mosse eller annan våtmark får inte utföras utan länsstyrelsens tillstånd.

En sådan åtgärd får inte tillåtas, om den medför olägenhet av större betydelse från naturvårdssynpunkt. Är åtgärden av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, får den dock tillåtas utan hinder av vad nu har sagts.

Länsstyrelsen får förena ett tillstånd till markavvattning med de föreskrifter som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön.

20 §

Kan arbetsföretag, som ej omfattas av tillståndstvång enligt 18 eller 19 §, komma att väsentligt ändra naturmiljön, skall, innan företaget

Kan arbetsföretag, som ej omfattas av tillståndstvång enligt 18, 18 a eller 19 §, komma att väsentligt ändra naturmiljön, skall, innan fö-

Nuvarande lydelse

utföres, samråd ske med länsstyrelsen. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan föreskriva att inom landet eller del därav anmälan för samråd alltid skall göras i fråga om särskilda slag av arbetsföretag.

Beträffande arbetsföretag som sägs i första stycket äger länsstyrelsen förelägga företagaren att vidtaga de åtgärder som finnas erforderliga för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag vartill tillstånd lämnats enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.

37 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats enligt 5, 8, 10, 11 eller 14 §, 16 § andra stycket eller 19 §,

2. bryter mot 16 § första stycket första punkten eller, om ej gärningen är ringa, mot 16 § första stycket andra punkten,

3. bryter mot 17 § andra stycket, om ej gärningen är ringa,

4. utför täkt i strid mot 18 § eller föreskrift som meddelats i samband med tillstånd till företaget.

4. utför täkt eller markavvattningsåtgärd utan att ha tillstånd enligt 18 respektive 18 a § eller bryter mot föreskrift som är förenad med ett sådant tillstånd,

5. underlåter att fullgöra anmälningskyldighet som föreskrivits med stöd av 20 § första stycket,

6. bryter mot 22 § första eller tredje stycket eller mot föreskrift som meddelats i samband med medgivande enligt tredje stycket, eller

7. åsidosätter stadgandet i 23 §, om ej gärningen sker på plats, till vilken allmänheten icke äger tillträde eller har insyn, eller gärningen är ringa.

Utbyte av brott som avses i 4 skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

Har någon beträffande markavvattningsåtgärd som avses i 18 a § före ikraftträdandet av denna lag åsamkats kostnader för förrättning enligt vattenlagen eller för åtgärd för att tillvarata sin rätt i samband med sådan förrättning, får han ersättning av staten för sådana kostnader om tillstånd till markavvattningsåtgärden inte lämnas enligt denna lag. Fråga om ersättning prövas av länsstyrelsen.

